Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

Вкп(б) Тыва обкомунуң, Кызыл хоорай комитединиң болгаш ажылчы чоннарның депутаттарының область советинин органы

1925 чылда үндезилетинген

1951 МАЙ 12 СУББОТА № 93 (2267)

ӨРТӨӨ 20 КӨП.

Бо хүнгү солунда:

Тайбың тургузуушкуннуң чаа чээшкининиң улуг чедиишкиннери (1 арын).

Бүгү күштү—часкы тарылганы дүргедедиринче (1 арын).

Партия амыдыралы:

Н. Тембрек.—Киров аттыг колхозта политшкола (2 арын).

Районнар Советтериниң сессиялары (2 арын).

Т. Талганчик.—Прокуратура болгаш суд органнарының ажылдакчыларының идей-теориялыг билиин бедидер (2 арын).

В. Шунков,—Улуг орус улус—Совет Эвилелиниң удуртур күжү (3 арын).

Чехословакияны Совет Армияның хостаанының алды чыл оюнга холбаштыр Прагага хүндүлелдиг хуралга хүлээп алдынган эш И. В. Сталинга чорудар байырлыг чагаа (3 арын).

Ю. Звягин,—Делегей байдалының допчулалы (4 арын).

Партия чырыдыышкынының системазынга өөредилге чылын организастыг доозар

Коммунизм дээш демиселге Ленин—Сталинның партиязының тиилеп келгени болгаш тиилеп турары болза, ооң марксизм-ленинизмниң эң күштүг өөредиинге удуртурганында. Большевик партия бистиң кижи бүрүзүн марксисчи-ленинчи теория-биле чепсеглээринге күштү болгаш хөренгини харамнанмайн, ниигилел хөгжүлдезиниң хоойлуларын шингээдип алырынга дузалап, коммунистиг тургузугнуң нарын айтырыгларын шын шиитпирлээринге бисти өөредип турар.

Эш Сталинның өөредип турары болза, партияның болгаш күрүнеңи кандыг-даа ажылдарында ажылдакчы бүрүзүнүң политиктиг деңнели, марксисчи-ленинчи медерели бедик болган тудум-на оларның ажыл-чорудулгалары бүдүүгүр болгаш күчүлүг болур.

ВКП(б) Төп Комитединиң хүн-бүрү сагыш салганындан каадырларны марксисчи-ленинчи ёзуга кижизидер ажыл Тыва области болгаш бистиң бүгү чуртувуста таарымчалыг байдалда тургустунган. ВКП(б) ТК-ның айтыышкынын күүсетпишаан, бистиң каадырларывыстың марксисчи-ленинчи өөредилгезин организастап чорударынга областың партия организациязы элээн ажылдарны кылган.

Области ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзун, В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинның биографияларын өөренир 2200 ажыг кижилиг 189 бөлүмнер ажылдап турар. Ол ышкаш 172 кезек черде организастатынган политшколаларда 2300 кижи (ооң иштинде 1238 коммунистер) өөренип турар.

Бо өөредилге чылында партия чырыдыышкынында бир чугула көргүзүг болза, школаларның болгаш бөлүмнерниң өзүлдези болур. Политшколаларның болгаш бөлүмнерниң дыңнакчылары эрткен чылга удур 2442 (ооң иштинде коммунистер 800) кижи өскен, ылаңгыя политиктиг билиг дээш оралдажылга кежигүн эвес активчилерниң ортузунда дыка калбарган. Колхозтарны тургузуп, коллективизацияны калбартырынга болгаш сууржулгаже шилчилгеге бистиң области масса чоннуң идепкейи улгаткан. Колхозтарның удуртур ажылдарында депшитирген дыка хөй чаа каадырлар политиктиг өөредилгеге улуг сонуургалдыг болуп турар.

Партия, совет ажылдакчыларының марксисчи-ленинчи билиин бедидеринге партияның кежээки школалары көл черни эзелеп, 628 активчилерни өөредип турар. Бо чылын школалар өөредилгениң чаа планнары ёзугаар ажылдап, ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзунга холбаштыр В. И. Ленинниң, И. В. Сталинның чугула чогаалдарын өөренип турар.

ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзун үндүргенинге холбаштыр партия пропагандазының тургузуунуң дугайында ВКП(б) Төп Комитединиң доктаалында большевик партияның теориязын өөрениринiң кол аргазы бот-өөредилге болурун чугулалап айыткан. Ол негелде ёзугаар элээн хөй парторганизациялар каадырларның политиктиг бот-өөредилгелеринче кол кичээнгейни утландырган. Амгы үеде области 700 хире кижи бодунуң идейлиг билиин бедидери дээш бот-өөредилге-биле ажылдап турар.

Области партия чырыдыышкыннарында 457 пропагандистер, 100 ажыг консультантылар ажылдап турар, оларның хөй кезии дээди болгаш ортумак эртемниглер болур.

Партия организациялары амгы үеде партия чырыдыышкынының системазынга өөредилге чылын организастыг доозарынга белеткеп турар. Бо хүннерде политшколаларның болгаш бөлүмнерниң кичээнгейлиг ажыл чорудулгазы онза негелделиг. Партия чырыдыышкынының бо чылгы өөредилгезин июньде эки түннелдиг доозары дээш өөренген материалдарын каптаптаарын организастаар, пропагандистерге дузалаар, политшкола болгаш бөлүм бүрүзүнүң ажылын боттуг удуртуру чугулалы.

Политшколаларга өөредилгениң баштайгы чылында — «Совет социалистиг күрүне» — деп чеди дугаар теманы ыяавыла доозар, а ийиги чылында — «Бистиң эчис сорулгавыс коммунизм» деп он үш дугаар тема-биле доозар. Бөлүмнерге кол өөредилге — ВКП(б) төөгүзү болур. Олар баштайгы чылында — «Октябрьниң социалистиг революциязының белеткелиниң болгаш чорудулгазының үезинде большевиктер партиязы» деп теманы доозар, а ийиги чылында — «ВКП(б) төөгүзү чүнү өөредип турарыл» — деп тема-биле доозар ужурлуг.

ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзунга холбаштыр Маркс — Энгельс — Ленин — Сталинның чогаалдарын өөренип турар шыырак билиглиг бөлүмнер баштайгы чылында эш Сталинның «Октябрь революциязы болгаш орус коммунистерниң тактиказы» деп чогаалын дооза өөренген турар.

Партия чырыдыышкынының бо чылгы өөредилгезин доозары ам барык ийи ай арткан. Чаа-Хөл, Бай-Тайга, Кызыл районнарның чамдык парторганизациялары часкы тарылгага чылдак тырткаш партия өөредилгезин соксадыр бодалдар көдүрүп турарын чазыгга санаар болгаш ол ажылды өөредилге доозулгуже политшкола, бөлүм бүрүзүнге мурнуку ёзугаар улам күштелдирери ВКП(б) райкомнарның сорулгалары.

Бо айтырыгны Таңды, Бий-Хем, Улут-Хем партия райкомнары шын тургузуп: өөренип эрткен эртемнерин каптаптаар аргаларның, түннел кичээлдерни чорудар чурумунуң дугайында пропагандистерниң семинарларын кылып турар. Өөредилге материалдарын

Политшколаларның, бөлүмнерниң өөредилге чылының түннелдерин үндүрүп тура, ооң дыңнакчылары келир чылын каяа өөренирич амдыгаштан белеткээрин утуп болбас. Партия өөредилгезиниң шиитпирлиг хүннеринде болгумнерниң, политшколаларның ажылдарынга дузалаар, оларны боттуг удуртур чорук ВКП(б) райкомнарындан онза негетиинип турар. Парткабинеттерниң ажылын эки-жидер, лекцияларны организастаар, беседа тайылбырларны калбартыр, консультацияларны үргүлчү тургузарын хандырар.

Районнарның кежээки партшколалары, бөлүмнери болгаш политшколалары бо чылгы өөредилгезин июньде организастыг доозар, ооң дыңнакчылары программа ёзугаар өөренген материалдарын эки шиңгээдип алырын хандырар чорук — парторганизациялардың болгаш пропагандистерниң бир кол чугула сорулгазы болур.

НИКОЛАЙ ПАХОРУКОВТУҢ АЛДАРЛЫГ РЕКОРДУ

Сураглыг тракторист Иван Бунеевтиң кыйгырыынга харыы кылдыр Таңды районнуң көдээ ажыл-агайының механизаторлары часкы хову ажылдарында массалыг социалистиг чарышты калбартып турар.

Балгазында машина-мал ажылының станциязында шак графигин ёзугаар АТЗ—НАТИ деп тракторга тараа чаштырыкчылары Аристов, Благинин, Попераев олар биле кады ажылдап турар тракторист Николай Пахоруков «Пламя революции» колхозка майның 2-де 17 шактың дургузунда 115 гектар кызыл-тасты чаштырган болгаш күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүң үлегерин көргүскен. Николай Пахоруков ол хүн 340 килограмм кывар чүүлдү камнап алган, ынчаарга оон соңгаргы хүннерде хүн онаалгазын үш катап ажырбышаан, хүнде 36 гектар норманың орнунга тарылгага бүдүрер ажылды 125 гектар чедирген.

Эш Пахоруковтуң кайгамчыктыг бүдүрүкчү чедиишкининиң дугайында мен дээ Таңды районнуң механизаторларының болгаш колхозчуларының ортузунга канчаар-даа аажок дүргени-биле нептереп тарай берген. Социалистиг көдээ ажыл-агайының стахановчуларының болгаш эгелекчилериниң дугайында күш-ажылчы кайгамчыктыг чоруктан чыъдып калбас дээш Бай-Хаак МТС-тиң тракторизи Илья Ермолаев «Сталинчы орук» колхозтуң ховуларында ажылдап тургаш бодунуң агрегады-биле эзлчегде 106 гектарны чаштырган, ынчаарга тракторист Сергей Попераевтиң агрегады май 8-те 121 гектарны чаштырган болгаш 331 килограмм кывар чүүлдү камнап алган.

Районнуң колхозтарының ховуларында социалистиг чарыш бүгү күжүбиле калбарып турар. Тарылга планын күүседир талазы-биле «Чаа орук», Будённый аттыг, «Пламя революции» көдээ ажыл-агай артельдери мурнакылар болуп турар. Ленин аттыг колхозта үрезин дажыкчызында ажылдап турар комсомолчулар Оюн Хемер-оол, Оспай-Сүрүң олар нормазын хүн бүрүде 130 хуу күүседип турарлар.

Николай Пахоруковтуң кайгамчыктыг бүдүрүкчү чедиишкини Таңды районнуң болгаш бистиң областың бүгү механизаторларының ажыглалы болгаш турар ужурлуг. Маңаа үндезилээш, алган социалистиг хүлээлгелерни долдур болгаш ажыр күүседири дээш шаг үениң факторун, — чүгле минута сачында эвес, харын секунда санында үнелеп билири, патриоттуг чүткүл, шак графигин ёзугаар ажылдаары чугула болуп турар.

Тайбың тургузуушкуннуң чаа чээшкининиң улуг чедиишкиннери

Бистиң шыгжавырывысты—коммунизм тудугларынга

Сапог даараар мастерскаяның идикчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары ажыл шагының соонда бодунуң сапог кылыр цехинге чыылганнар. Радио, Кремльдиң курайтыларының кагыышкынын дамчыдып турган. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин үндүрер дугайындэ ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң доктаалын Москвадан радио-биле дамчыткан.

Ол дыңнадыгны идикчилер кончуг кичээнгейлиг дыңнааннар. Митингини партия эге организациязының секретари эш Рощин ажыткан. Сапог даараар мастерскаяның сураглыг идикчизи И. Я. Савин бир дугаарында сөс алгаш, — мен ам 60 харлыг кижи мен. Күрүне чээшкининге бистиң бижидилгевис — коммунизмниң улуг тудугларынга ажыглатынар, ынчангаш 1000 рубльди бижитпишаан, чээшкинге чаңгыс эп-сеткилдиг бижидиишкинче коллективтиң бүгү ажылдакчыларын кыйгырып тур мен — деп чугаалаан.

Ооң соонда митингиниң киржикчилери индир, кырынче удаа-дараалаштыр үнгүлеп, коммунизмче идегелдии-биле чоруп олурар бодунуң Төрээн чуртунуң дугайында большевик партияга болгаш Совет чазакка изиг ынакшылдың сөстерин илередип турганнар. Ынчангаш сапог даараар мастерскаяның ажылчын, албан хаакчыттары чээшкинге шалың фондузундан ажыр бижиткеннер.

И. МААДЫР-ООЛ.

Өвүржүлерниң сөзү

ХАНДАГАЙТЫ (радио-биле). Күрүненің чаа чээшкининиң дугайында дыңнадыг Өвүр районнуң сумуларынга, колхозтарынга кончуг дүрген таратынган. Районнуң ажылчы чоннары чаа чээшкин үндүргенин изии-биле байырлап уткуп алганнар.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкининиң дугайында чазактың доктаалын районнуң ажылчын, албан хаакчыттарының, колхозчуларының хуралдарынга танышкан.

Районнуң албан организацияларында ажылдап турар ажылчын, албан хаакчыттар бүрүзү чаа чээшкинге бир айның ажыл төлевириниң хемчээлиндеп куду эвес түннерни бижиткеннер.

Улаатай бөлүүнүң коллективинге хөй кижи киржикчилиг митинг болган. Аңаа даг мастери эш Чистопалов бир дугаарында чүве чугаалаан,—чаа чээшкин болза, бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын улам ыңай быжыглаарының, ажылчы чоннарның чаагай чуртталгазын көдүрериниң хереңге кирер. Чээшкин болза, бүгү делегейге тайбыңны быжыглаарының хереңге чаа салыышкын болур — деп чугаалаан.

Лабеткин 1000 рубльдиң, Индижеков 1500 рубльдиң облигацияларын туда садып алган болгаш чээшкин бижидилгези ук коллективке чаңгыс эп-сеткилдиг эгелээн.

Дус-Даг сумузунда «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелинге ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин үндүргенинге холбаштырган колхозчуларның ниити хуралы болган. Аңаа колхоз даргазы эш Доржукайның медеглээни болза:

—Ыракы Өвүрнүң колхозчулары бистер Күрүненің чаа чээшкинин үндүргенинге сеткиливистиң ханызындан өөрүп тур бис. Күрүнеге чээли кылдыр бистиң берип турар акшавыс болза, бойдусту чаартырының сталинчы планын дүрген боттандырарынга, совет улустуң амыдырал чуртталгазын улам экижидериниң хереңге улуг дуза чедирер—деп чугаалаан.

Ооң соонда чаа чээшкинге эп-найыралдыг бижидилге эгелээн.

С. КАРА-ООЛ.

Төрээн чурттуң күчү-шыдалын улам быжыктырарынга

Бии-Хем районнуң Өөк көдээ Советтиң «Победа» болгаш «Искра» колхозтарының колхозчулары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин үндүргенинге чаңгыс эп-сеткилдиг катыжып ужурашканнар.

Күрүненің чаа чээшкинин үндүргенің дугайында чазактың доктаалын таныткан колхозчуларның хуралынга 86 харлыг колхозчу Козлова кадай сөс алгаш:

— Күрүне чээшкининге мээң бижиткен акшам бүгү улустуң хереңге — коммунизм тудугларынга барзын, бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын улам быжытсын, бүгү делегейге тайбыңның хереңге быжыктырзын, дайын кыпсыкчыларынга өлүм болзун — деп чугаалаан, 600 рубльдиң облигацияларын садып алган. Ол ышкаш колхозчулар М. Севээн 600 рубльдиң, Голубцов. Сухараков, М. Валчыр олар чеди чеди чүс рубльдериниң облигацияларын бижиткеннер.

«Искра» колхозка хөй кижи киржикчилиг хурал болган. Хуралга бир дугаарында сөс ап чүве чугаалаан комсомолчу Богдананың чугаалаары болза:

— Бистиң күрүневис күчүлүг шыырак болган тудум-на совет кижилериниң амыдырал чуртталгазы улам-на экижиир. Бистер, совет кижилер бодувустуң социалистиг Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалын быжыктырарынга бодувустуң хөренгивисти харамнанмас бис. Чаа чээшкинге чаңгыс эп-сеткилдиг бижидеринче бүгү колхозчуларны кыйгырып тур мен.

Чээшкинге бижидиишкин организастыг болгаш найыралдыг эткен.

А. САТ.

Колхозчуларның бижидишкини

Улуг-Хем районнуң колхозчулары ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне чээшкининге бижидиишкинни улуг сорук кириишкин-биле чорудуп турар.

Бүгү-ле черлерде бижидишкиннер найыралдыг болгаш организастыг чоруп турар. Улгатыр катыштырган Ленин аттыг колхозтуң колхозчуларының хуралынга колхозчу эш Седен сөс алгаш:

— Бистер, совет кижилер бодувустуң күш-ажылчы рубливисти күрүне чээшкининге берип турар бис. Бистиң чедирип турар хөренгивис чаа-чаа заводтарның болгаш фабрикаларның, хоорайларның болгаш суурларның, школаларның болгаш эмнелгелерниң тудугларынга, коммунизмниң улуг тудугларының тудуушкуннарынга кирип турар. Тайбыңның болгаш улустарның айыл чок чоруунуң быжыг чөлеңгиижи — бистиң Төрээн чуртувус улам-на күчүлүг турзун дээш, чаа чээшкинге чаңгыс нижи дег бижидер ужурлуг бис—деп чугаалаан. Эш Седен ол дораан 1000 рубльдиң облигацияларын бижиткеш туда садып ап, чээшкинге бижидеринге хуралдың киржикчилерин кыйгырарга хуралга олурушканнар индир кырынче удаа-дараалаштыр үнүп, патриоттуг сөстерин чугаалап турган.

Хурал соонда бижидилге эгелээн. Хөлбер-оол 700 рубльдин, Кызыл-оол 600 рубльдиң облигацияларын туда садып алган.

Ол ышкаш Киров аттыг, «Свобода труда» көдээ ажыл-агый артельдериниң колхозчуларының ортузунга чээшкин бижидилгези чаңгыс эп-сеткилдиг эткен. Киров аттыг колхозтуң даргазы эш Андросов 2000 рубльди, колхозчу Тембрел 2000 рубльди, колхозчулар Суктер-оол, Лопсан, Кузьмин олар бир-бир мун рубльдерни бижиткеннер.

«Свобода труда» колхозтуң колхозчулары Маковкин, Балдан, Хунажык олар чеди-чеди чүс рубльдериниң облигацияларын туда садып алганнар.

А. ОРУС-ООЛ.

Бүгү күштү—часкы тарылганы дүргедедиринче

Бии-Хем районнуң ховуларында

Бии-Хем районнуң колхозчулары часкы ховуларын шалыпкын үргүлчүлеп турар. «Кызыл сылдыс» колхоз (даргазы эш Мактар, партия организациязының секретари эш Шойлаа) май 7-де тараа культураларының планын ажыр күүседип, 420 гектар тарааны 10 ажыл хүннеринде тарып дооза деп планда көрген турган болза, 6 ажыл хүннеринде 425 гектар кылдыр күүседип, социалистиг чарышка алган сөзүнге колхозчулар ээ болганнар.

Тарлагда «Май бирзи» колхоз 600 ажыг гектар шөлге тараа культураларын тарып, планын май 9-та ажыр күүседип, часкы хову ажылдарын кыска хуусаада бедик шынарлыг эртирер талазы-биле колхозтуң даргазы эш Берегова, партия организациязының секретари Санчаа олар колхозчуларны эки организастап турар.

Тарылга шөлдериниң бедик дүжүдүн чеьдип алыры дээш ажылдарны колхозчулар ам-даа чүткүлдүг үргүлчүлепалырын бүрүн хандырар турарлар. Ам колхозтар чоокку хүннерде мал чеминиң болгаш ногаа, картофель тарылгазынга кирери-биле белеткелдерни чорудуп турарлар.

* * *

Бии-Хем машина-трактор станциязының механизаторларының аразында тракторист кыстар Тершина, Полина, Чихачева олар часкы тарылга ажылдарынга мурнакчы киржип турарлар. Олар Кочетов аттыг колхозтуң ховуларында тарааны тарыырынга үлүг-нормазын ажыр күүседип турарлар.

Тарылга ховуларында бүгү агротехниктиг чурум ёзугаар тракторист кыстар сөөлгү хүннерде 70—80 гектар шөлге тарааны тарып турарлар. Оларның боттарының ажылдарынга кол сагыш салып турар чоруу болза, бүгү колхозчулар ышкаш тарылга ховуларында ажылды бедик шынарлыг чорударын, бо чылын бедик дүжүт чеьдип

Дүрген темпи-биле

Чаа-Хөл районнуң Кара-Тал сумузунда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелинің ажыл-ишчилери ховуларын дүрген темпилер-биле чорудуп, ховуларының талазы-биле районда мурнакчы ажыл-агый болуп турар.

Артель май 9-ка чедир 232 гектар черни чаштырып, илииртээн, 180 гектар кызыл-тас чаштырып тарыыр планын күүседкен, 62 гектар черни суугарган. Чер илииртээшкининде Лопсан, Уйнукай олар хүн-нормазын 120—130 хуу күүседип турар.

Колхозта ажылдап турар Чылбак бригадирлээн трактор бригадазы Сталин аттыг колхозка 200 гектар тараа чаштырып бээр планын күүседкен.

А. ШААЛЫ.

Часкы тарылга ажылында четпестерни дарый узуткаар

Варыын-Хемчик районга часкы тарылга ажылы апрель айның ийи дугаар чартыындан эгелээн хирезинде ооң темпизи чөгенчиг оожум чоруп турар. Бо чылдың май 5-ке чедир район планын ниитизи-биле 21,5 хуу, ооң иштинден тараа культураларын 21,4 хуу, кызыл-тасты чажып тарыырын 38,0 хуу күүседип турар.

Районда «Кызыл тараачын» колхозтуң колхозчулары кызыл-тас культурызының планын май 5-те дооскан. Ол колхозта Кызыл-Мажалык МТС-тиң эш Закуртаев баштаан трактор бригадазының тракторизи эш Дуган-оол хүнде 7 га аңдарар планын 11 гектар чедир ажыр күүседип турар. Чажыкчы эш Сендажи кош үш сеялка-биле планын ажыр 50 гектар чедир чаштырып турар. Ол ышкаш хереңжен тракторист эш Сүрүң хүн-нормазын 160—180 хуу чедир күүседип ап турар.

Ооң-биле кады чамдык колхозтарда трактористер чер аңдарылгазын шынар чок чорудуп турар. Ылаңгыя «Победа» колхозта трактористер: Ортуккай, Александр Ильин олар 20 гектар черни ханы эвес, оргалай аңдарган чүүлдер бар. «Победа» колхозтуң даргазы эш Норбу-Самбуу, колхозтуң хову ажылының бригадири трактор бригадазынга барбас, оларның ажылынга дузалашпайн турар. Колхоз даргазы эш Норбу-Самбуу часкы хар шыгын чөп ажыглавайн ам курган черлерни бурладыр аңдарып турар. Ындыг хевирлиг чоруктар районнуң өске-даа колхозтарында бар.

Часкы тарылгага шынар чок, четпес белеткенгени-биле «Комсомол 30 чыл ою» колхозтуң тарылгаы көдергей саадап турар. 650 гектар тарылга планындан чүгле 120 гектарны күүседкен. Колхозта тараа үрезиннери ам-даа дыка хөй четпейн турар. Ооң ужурундан МТС-тиң ийи трактору 2 хүн ажылдавайн турган чүүлдери бар.

Районнуң колхозтары часкы хар шыгын ажыглаарын кошкатканы-биле ам курган черлерде тарааны чажып турар. Тарылга мурнунуң суугарылгазынче колхозтар баштаар черлери кол кичээнгейни салбайн турар. Барыын-Хемчик районга бо чылын хар чуга чагганын районнуң удуртукчулары, колхозтарның даргалары билир. Ынчангаш ол районга бедик дүжүттү чеьдип алырда суугат буталарын эки аштап, тарылга мурнунуң суугарылгазын кадбартыры тергиин чугула.

Район часкы тарылгага киргендем бээр 15—20 ажыг хонук эртип турар хирезинде тарылга планын чүгле 20,1 хуу күүседип алганы болза, ооң темпизиниң кошкаан айтып турар. Бистиң области часкы тарылганы 9—12 ажыл хүнүнде доозар деп ВКП(б) обкомунуң бешки пленумунуң доктаалын Барыын-Хемчик району четпес күүседип турар. Часкы тарылганы агротехниктиг хуусааларда, бедик шынарлыг дүрген доозар дээш районнуң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары базы колхозтарның баштаар черлери, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери бүгү күштү мобилизастаар херек. Эрткен чылдың практиказынга турган тарылганы орайтадыр болгаш суугарылгазын озалдадыр чоруктарны бо чылын наталтавас дугайында шыңгыы хемчеглерни алыры район организацияларындан негетинип турар.

Улуг-Хемниң колхозтарында

Улуг-Хем районнуң Хайракан сумузунда Мичурин аттыг көдээ ажыл-агый артели хову ажылын шапкын чорудуп турар.

Хову ажылында артельдиң ийи бригадазы ажылдап турар. 423 гектарны аңдарган, 393 гектарны илииртеп, үрезин чаштырган, 215 гектарны суугарган.

Суугарылга ажылында Тыртык-оол, Содунам-оол, Хуурак, Достай-оол олар эки ажылдап турар. Баян-Колда ажылдап турар хову бригадазының бригадири О. Таваа часкы хову ажылдарын дүрген доозар дээш бүгү ажылды эки организастап турар.

Колхозта ажылдап берип турар трактористер Спирин тараа чаштырар нормазын хүн-бүрүде ажыр күүседип турар.

О. УИНУК-ООЛ.

☆ ☆ ☆

Улуг-Хем районда Ленин аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери Эвр-Хавактың улуг бугазының 5 километр хемчээлдиг дуртун 9 ажыл хүнүнде ажылдап доосканнар. 1951 чылда колхозтуң бүгү тарылга шөлүн суугаттыг болдуруп, бедик дүжүттү алырының суурун тургусканнар. Буга казыышкынынга 64 харлыг Сюрюнчап кадай идепкейлиг киришкен. Ол ышкаш Кыргыс Шура, Анай-оол олар хүн-нормазын 130-150 хуу чедир күүседип турган. Бистиң колхоз тарылга талазы-биле тараа культураларын чажып тарыырын доозуп турар.

М. МААЖЫК.

Херээженнер буга казыышкынында

Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр сумузунда улгатыр катыштырган «Красный пахарь» колхозтуң колхозчузу 60 харлыг Чодуу кадай ниитишин ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Чодуу кадайның удуртулгазы-биле колхозчу херээженнер беш километр хемчээлдиг суугарылга бугазын казып дооскан. Ол буганы ам тараа суугарылгазында ажыглап турар.

К. ЭМЕР-САРЫГ.

ПАРТИЯ АМЫДЫРАЛЫ

Киров аттыг колхозта политшкола

Партия чырыдыышкынының четкилеринге 1950—1951 өөредилге чылы эгелээриниң мурнунда Сүт-Хөлдүң партия райкому көдээ политшколаларны, политбөлүмнерни четчелээринге, оларның пропагандистеринге коммунистериниң иштинден эң шыырак белеткелдиг эштерни шилип алырынга, партия чырыдыышкынының кайы бир хевиринге бүгү коммунистерни хаара тыртарының айтырынга улуг кичээнгейни салган.

Ам Сүт-Хөл районда 169 дыңнакчыларлыг 10 политчырыдыышкыннар ажылдап турар. Район төвүнден ырак эвесте улгатыр катышкан Киров аттыг колхозта 24 дыңнакчыларлыг политшкола бар. Политшколага бир дугаар кичээлди 1950 чылдың октябрь 16-да эгелээн. Өөредилге эгелээрде дыңнакчыларны өөредилге материалдары, саазын, карандаштар-биле четче хандырган. Кичээлдерни колхозтуң конторазында чорудуп турар. Кичээл чорудуп турар черни от, чырыткы-биле эки хандырган.

Политшколада кичээлдерни неделяда 4 шак иштинде чорудуп турар. Кичээлдер эгелээнден бээр 67 шак иштинде 7 темаларны өөренип дооскан болгаш ам 1 темадан эгелээш IV темага чедир катаптап доозуп турар.

Политшоланы эш О. Хуна удуртуп турар. Ында бүгү дыңнакчылар пропагандистиң беседаларын сонуургалдыг дыңнап, кичээлдерге белеткелдиг кээп турар болгаш эткен кичээлдерге өөренген материалдарын конспектилеп алгаш, дараазындагы айтырыг беседаларга үргүлчү сонуургалдыг киржип турарлар. Бо болза, пропагандист бодунуң ажылын бодамчылыг, шын организастап, дыңнакчыларны негелделиг болур чорукка өөредип турарында.

Эш Хуна кичээлдерге эки быжырып кылган доктаамал планныг келир. Ооң планы үш кезектен тургустунган болур: өөренип эткен материалдарны дыңнакчылар кайы хире сиңирип билип алган дугайында олардан айтырыг беседа; чаа тема дугайында дыңнакчыларга беседа кылып бээр; дараазында кичээлге белеткенип алгаш келир кылдыр дыңнакчыларга онаалга бээр.

Чеди дугаар теманың материалдарын өөренип эртерин политшколаларның программазында 10 шак өөренир кылдыр көрген. Ол шактарны эш Хуна мынчаар планнаан:

1. Совет күрүне деп чүүл—2 шак.
2. Совет эрге-чагырга—делегейде эң не демократтыг эрге-чагырга—4 шак.
3. ССРЭ-ниң күрүне эрге-чагыргазының органнары болгаш күрүне эргелели—4 шак.

Бо теманы үш улуг бөлүкке чаргаш, теманың бир дугаар бөлүүн беседалап дооскаш, келир кичээлде бо бөлүктүң дугайында айтырыг беседага мындыг уткалыг айтырыгларга белеткенип алгаш келирин дыңнакчыларга пропагандист дааскан:

1. Совет күрүне деп чүл, база ол канчап тывылган?
2. Буржуаз күрүне аңгылар талазыбиле кандыг сорулгалыгыл?
3. Чаа, дээди хевирниң күрүнези болур Совет күрүненің онза чүүлү чүдел?
4. Пролетар диктатуразының кол-кол сорулгалары чүл?
5. Совет күрүне канчаар өзүп быжыкканыл, база эрге хүлээлгелери канчаар өскерилгенил?

Шак мындыг тодаргай планныг конспекти болза, беседаны дыңнакчыларга сонуурганчыг, дириг чорударының аргазын пропагандистке берип, дыңнакчыларның кичээнгейин темада кол-кол үүлдерже угландырып, кичээлде олуржуп турар кижи бүрүзүн беседаже хандыдып шыдаар деп чүве тодаргай.

Кичээлдериң шынары эки, сонуурганчыг эртип турар ужурунда ол политшколада чылдагаан чокка кичээлдер үзер дыңнакчылар чок. Ылаңгыда дыңнакчыларның иштинден Очур, Таспаяк, Чыртакпан, Айланмаа болгаш өскелер-даа кичээлдерге үргүлчү белеткелдиг келир, инициативчи болгаш материалды эки, чиик шиңгээдип ап турарлар.

Пропагандистиң теориялыг белеткели, марксизм-ленинизмниң теориязын ханы билири ооң пропаганда ажылынга улуг дузалыг. Большевик партияның теориязын болгаш төөгүзүн бот-кичээлбиле эки өөренип турган бодунуң эртем-билиин үргүлчү бедидер болза, пропагандист кичээлдерни ам чедиишкинниг чорудуп болур. Үгле теория талазы-биле эки белеткелдиг пропагандист политшколаларның дыңнакчызынга билиглерни берип шыдаар.

Пропагандист эш Хуна райкомнуң кежээки партия школазында үргүлчү өөренип турар болгаш солуннарда парлап турар теориялыг, методтуг материалдарны үргүлчү номчуп, бот-кичээлбиле хөй өөренип турар.

Кандыг-ла теманы чорудар дээн болдур, ол темага хамаарышкан тыва номнарны эш Хуна өөренип ап турар. Чижээлээрге, «ССРЭ-ге социалистиг ниитилелди тургусканы» деп теманың көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы деп бөлүүнге «ССРЭ-де аграр политиканың айтырыгларынга», «Кулактарны аңгы кылдыр узуткаарының политиказының дугайында айтырыгга», «Эштер колхозчуларга харыы», «Чедиишкиннерден баш дескиниишкини», «Совет Эвилелиниң ажыл-агыйлыг байдалының болгаш партияның политиказының дугайында»—деп Сталинның ажылдарын ажыглаан. Ооң ыңай ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курзун болгаш И. В. Сталинның биографиязын эш Хуна үргүлчү комчуп турар.

Политшколада кичээлдерни чедиишкинниг чорударынга пропагандистиң методиктиг белеткели база-ла улуг ужурдузалыг. Пропагандист бодунуң талазы биле мергежилин бедидер дээш моогаг-шылаг чок ажылдаан.

Эш Хуна аныяк пропагандист, аңаа улуг дузаламчы негетинип турар. Ындыг дузаламчыны ВКП(б) Сүт-Хөл райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи көргүзер ужурлуг турган. Ындыг болза-даа, өөредилге чылының дургузунда ол килдис пропагандистериниң ёзулуг семинарын эртирбээн.

Программаның нарын айтырыгларын, база кичээлдерни чорударының методиказын пропагандистерге өөредир болгаш политшколаларның ажылының дуржулгазын солчуру-биле өй-өйде семинарлар чорудары чугула.

Н. ТЕМБРЕК.

Районнар Советтериниң сессиялары

Улуг-Хем район Совединиң чоокта чаа болган үшкү сессиязынга районнуң 1950 чылдагы бюджединиң күүселдезиниң болгаш 1951 чылдагы бюджедин бадылаар дугайында айтырыгны, районда садыг ажылының болгаш мал ажылының дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

Районнуң 1950 чылдагы бюджединиң орулгалыг кезээ 96 хуу болуп, чарыгдалдыг кезээ 86 хуу болуп бюджет күүсетинмээн. Бюджеттиң күүселдезин хандырар талазы-биле райкүүском болгаш ооң саң-килдизи (даргазы Сат) 1950 чылда четпес ажылдаанын үстүнде саннар херечилен турар. Районнуң саң килдизи үндүрүг агентилерин удуртпайн, оларның ажылын хынавайн турган, а чамдык албан организациялар база-ла багай ажылдааннар. Ылаңгыя районнуң улус өөредилге килдизи чарыгдаза чогууру-биле бюджетте көрүнген түүнү четче чарыгдаваан чорук ол организацияның багай ажылының барымдаазы болур.

Районнуң садыг ажылында улуг четпестер барын сессия илереткен. Садыг шугумунда каадырларны өөредир, оларның ажыл чорудулгазын хынаар, ажылга быжыктырар ажылды райпо баштаар чери чорутпайн турарындан сөөлгү үеде районнуң садыг организацияларындан 49 кижини халаштырганын депутаттар буруу шаап шугумчүлээннер. Үгле чаңгыс столоваяның эргелекчизинден үр эвес үе дургузунда 9 кижи халашкан. Каадырлар-биле багай ажылдың түүнелинде райпо шугумунда самчыгдалдар ам-даа көвей болуп турар.

Мал бажын өстүрериниң эрткен чылгы планын район ниитизи-биле күүсетпээн. Мал өстүрериниң планын күүседиринче районнуң ажылчы араттарын, колхозчуларын районнуң күүскому болгаш көдээ ажыл-агый килдизи четпес мобилизастаан.

Үстүнде чугаалашкан айтырыгларның дугайында сессия тодаргай шиитпирлерни үндүрген.

В. ТАРЖАА.

* * *

Ажылчы чоннарның депутаттарының Чаа-Хөл район Совединиң үшкү сессиязы бо чылдың апрель 18-те болган. Ол сессияга районнуң 1950 чылдагы бюджединиң күүселдезиниң болгаш 1951 чылдың бюджедин бадылаар дугайын, колхозтарда тудуг ажылының база соңгукчуларының чагыгларын күүседир хемчеглер дугайында мындыг айтырыгларны чугаалашкан. Районнуң 1950 чылдагы бюджеди күүсетимээн. Бюджеттиң орулгалыг кезээниң күүселдези үгле 96 хуу, чарыгдалдыг кезээниң үгле 85,5 хуу болуп турар.

Чаа-Хөл райпозунуң багай ажылының түүнелинде бюджетке 60 муң ажыг рубль кирбээн. Чурттакчы чоннуң бот-онаалга үндүрүүнден 13 муң рубль четче чыгдынмаан болган. Ылаңгыя Чаа-Хөл, Кара-Тал сумуларында бот-онаалга үндүрүүнүң чыылдазы кончуг четпес чоруп турган.

Районнуң колхозтарында тудуг ажылдарының талазы-биле Ленин аттыг, Сталин аттыг болгаш «Бай-булун» колхозтар 1950 чылдың тудуг планнарын күүсеткен болгаш чедиишкинниг ажылдап турарлар. Ындыг-даа болза, райкүүскомнуң ооң көдээ болгаш колхозтар тудуунуң килдизиниң талазындан колхозтар тудуун эчизинге чедир удуртпайн турарындан районнуң колхозтарында тудуг ажылы ниитизи-биле четпес чоруп турар.

Планда көрдүнген бүгү колхозтарга тудар 118 чуртталга бажыңнардан үгле 81-ни туткан. Мал кажааларының тудуг планы шуут күүсетинмээн. Малдың 22 эки кажааларын тудар деп планнал каан болза-даа, бо хүнге чедир чаңгыс-даа кажаа тутунмаан.

Тудуг ажылы «Тиилелге», Молотов аттыг болгаш Шверник аттыг база «Бурунгаар» колхозтарда багай чоруп турарын сессия демдеглээн.

Оон ыңай Кызылдың көдээ районнуң ажылчы чоннарының Чаа-Хөл районунуң ажылчы чоннарын социалистиг чарышка кыйгырган кыйгырыын чугаалашкаш, сессия хүлээп алган.

А. ШААЛЫ.

* * *

Чоокта чаа Өвүр район Совединиң үшкү сессиязы болуп эткен. Сессияга үш чүүл айтырыг чугаалашкан: Районнуң 1950 чылдагы бюджединиң күүселдезиниң болгаш 1951 чылдагы бюджедин бадылаар дугайында райсаң килдизиниң эргелекчизи Топулдуң илеткели болган. Районнуң 1950 чылдагы бюджединиң орулгалыг кезээ 103,4 хуу күүсетинген болза-даа чарыгдалдыг кезээниң күүселдези 94 хуу болган.

Чурттакчы чоннуң бот-онаалга үндүрүүнүң чыылдазы 1950 чылда багай болган, ынчангаш 21.031 рубль бо хүнге чедир чыгдынмаан болуп турар.

Оон ыңай районда школаларның 1951—1952 өөредилге чылынга белеткелиниң дугайында болгаш районнуң белеткел органнарының ажылының дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

В. КАРА-ООЛ.

* * *

Апрель айның сөөлгү үезинде болган Сүт-Хөл район Совединиң үшкү сессиязынга райкүүскомнуң болгаш мооң мурнунда болуп турган сессияларның шиитпирлериниң күүселдезиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Районнуң күүсекчи комитеди сөөлгү үеде янзы-бүрү 73 шиитпирлерни үндүрген. Оларның аразында Советтер ажылының дугайында шиитпирлер 20, школалар болгаш бүгү ниити өөредилгезиниң дугайында 7, садыг дугайында 7 болгаш база районда мал ажылының дугайында чугула шиитпирлерни үндүрген. Үндүрген шиитпирлериниң күүселдезиниң хыналдазын 6 удаа чоруткан.

Школалар болгаш бүгү ниити өөредилгезиниң дугайында, районда садыг организацияларының ажылын сегидер дугайында болгаш мал ажылының дугайында райкүүскомнуң шиитпирлерин районнуң улус өөредилге килдизиниң эргелекчизи Балчыр, райпо даргазы Наксыл, районнуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи Чорбаа олар четпес күүседип турарын сессияга санал берген депутаттар чидии-биле шугумчүлээннер.

Оон ыңай районнуң колхозтарында тудуг ажылдары болгаш районда саң-хөө ажылдары багай байдалда турар болгаш бо дугайында район Совединиң шиитпирлери четпес күүсетинип турар.

Үстүнде айтырыгның дугайында сессия тодаргай шиитпирни үндүрген.

С. СЕРИҢ-ООЛ.

* * *

Ажылчы чоннарның депутаттарының Тожу район Совединиң ээлчеглиг ийиги сессиязы чоокта чаа болуп эткен. Аңаа районнуң колхозтарында тудуг ажылдарының чоруп турарының дугайын чугаалашкан.

Колхозтарда тудуг ажылдарын райкүүскомнуң талазындан кошкак удуртуп турганындан колхозтарда чуртталга бажыңнарның, бүдүрүлге болгаш культура бажыңнарының база мал кажаларының тудуунуң планы багай күүсетинип турарын сессия илереткен.

«Май—1-зи» колхоз (даргазы Байыр-Белек) 3 муң кубометр тудуг ыяжы белеткээр планныг тургаш, үгле 1130 кубометрни белеткээн. «Совет Тыва» колхоз (даргазы Эәрилге) 2 муң кубометрни белеткээр тургаш, 1100 кубометрни белеткээн.

Үстүнде колхозтарның даргалары тудугнуң доктаамал бригадазын тургустпайн, анаа ажылдап турган улустарны өске бригадаларже шилчидип тургулаан чорунту депутаттар буруу шаап шугумчүлээннер.

К. ШЫЫРЫПЧЫК.

* * *

Эрзин район совединиң үшкү сессиязынга районнуң 1950 чылдагы бюджединиң күүселдезиниң болгаш 1951 чылдагы бюджедин бадылаар дугайында, Тес-Хем районунуң ажылчы чоннарын социалистиг чарышка кыйгырар кыйгырыгның төлевилелин болгаш район Совединиң ийиги сессиязынга болгаш санал шугумчүлелдериниң күүселдезиниң дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

С. ЧЫМБА.

Комсомолчуларның чөптүг негелделери

Чоокта чаа ВЛКСМ-ниң Улуг-Хем райкомунуң ээлчеглиг дөртү пленуму болуп эткен. Пленум районнуң комсомолчу-аныяктарының часкы тарылгага киржилгезиниң база бижикти билбес болгаш биче билир чорукту узуткаарының талазы-биле комсомол организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгларны чугаалашкан.

Часкы тарылга кампаниязынга районнуң комсомолчуларының болгаш бүгү аныяктарының идепкейлиг киржилгезин организастаар талазы-биле ажылдарны ВЛКСМ райкому кошкак чорутканын пленум айыткан.

ВЛКСМ райкомунуң секретари эш Болдашкин бодунуң илеткелинге амгы үеде аныяктарның часкы хову ажылдарынга киржилгезин чугаалаар ужурлуг тургаш, оларның үгле эткен чылдың хову ажылынга киржилгезин болгаш бо чылдың часкы тарылга белеткелинге киржилгезин чугаалаары-биле кызыгаарлатынып турган. Моон алгаш көөрге, комсомол райкому бодунуң эге организацияларынга оперативтиг удуртулганы ыракта-ла чедир хандырбайн, харын амыдыралдан боду чыдып каал турарын пленумга чөптүг шугумчүлээн, нер. Ооң уламындан комсомолдуң чамдык эге организациялары тус-тус комсомолчулар-биле хүн-бүрүнүң ажылын кошкаткан.

Пленум организастыг тодаргай ажылдарны чорударын районнуң бүгү комсомол организацияларындан негээн.

Бижик өөредилгезиниң херээнге комсомол органиязациялары ам-даа четпес киржип турар. Башкыларның болгаш комсомолчуларның, активчи аныяктарның күжүн бижик билбес чорукту узуткаарынче эки эвилелдевейн келген. Районо (эргелекчизи Клюшин) болгаш комсомол райкому культармейжилер-биле харылзааны кошкак тудуп турар. Культармейжилерге болгаш бижик өөренип турарларга үжүглел номнары, саазын, карандаш хандыртынмайн келген. «Кызыл Тук» колхозтуң даргазы Кечил бижик өөредилгезиниң бөлгүмүн чыруктары-биле болгаш кичээл чорудар оран-сава-биле безин хандырбайн турган. Чааты, Шагаан-Арыг, Хайракан, Эьжим, Ийи-Тал школаларының башкылары ол сумуларда бижик билбес чорукту узуткаар хемчеглерни чорударынче сагыш салбайн турарлар.

Илерээн четпестерни район организациялары дарый узуткаар херек.

М. БУГАЛДАЙ.

Чылгы малдың эдержилгези өгелөөн

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергей сумузунда «Красный пахарь» колхозта чылгы малдың эдержилге кампаниязы эгелээн.

Чылгы малдың эдержилгезин зоотехниктиг чурум ёзугаар чорудуп турар. Эдержилгеге кирер белерни үш кезек кылдыр үскен. Чадаанада күрүненің аът кажаазының Дов Уксалыг арыг ханныг аскырлары-биле белерни эдериштирип турар.

К. ДАЛАЕВ.

Прокуратура болгаш суд органнарының ажылдакчыларының идей-теориялыг билиин бедидер

ВКП(б) ТК-ның чурттуң иштинге юридиктиг өөредилгени экижидер болгаш калбартыр дугайында 1943 чылдың октябрьниң 5 хүнүнде хүлээп алган доктаалы суд болгаш прокуратура ажылдакчыларының идей-теориялыг билиин бедидеринче угланган шынгыы негелдени салган. Ол доктаалга үндезилээш, хоойлу органнарының ажылдакчыларының идей-теориялыг билиин болгаш юридиктиг квалификациязын бедидер дээш партия организацияларычын дузаламчызы-биле областың прокурору, области юстиция эргелели, область суду эвээш эвес ажылдарны чоруткан.

ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң шиитпирин ёзугаар 1948—1949 чылдарның дургузунда Кызыл хоорайга организастап тургускан бир чыл хуусаалыг юридиктиг школага улус судтарының болгаш районнар прокуратураларының 70 ажыг оперативтиг ажылдакчыларын өөредип үндүрген.

1949—1950 чылдарда Москвага болгаш Харьковка бир чыл хуусаалыг юридиктиг квалификация бедидериниң курзунга область прокурорунуң ораалакчызы эш Даш-оол, области юстиция эргелелиниң начальнигиниң ораалакчызы эш Ангырбан болгаш Барын-Хемчик районда байысакчы эш Монгуш олар өөренгеннер. Ам үеде Свердловск хоорайда 9 ай хуусаалыг юридиктиг школада Кызылдың көдээ районнуң прокурору эш Коңгар эөренип турар. Областың прокуратура, суд ажылдакчыларындан Новосибирскиниң юридиктиг университединиң бот-өөредилгезинде 9 кижи өөренип турарлар.

Оларның иштинде Чөөн-Хемчик районнуң байысакчызы эш Молодцев, улус судунуң шиитпирчизи эш Кротова, Улуг-Хем районнуң прокурору эш Макушин, область прокурорунуң дузалакчылары эштер Пигулевская, Байыр-оол болгаш область судунуң кежигүнү эш Кураев олар юридиктиг университеттиң бот-өөредилгезиниң планын эки күүседип турарлар.

Область прокуратуразының, область судунуң, области юстиция эргелелиниң оперативтиг ажылдакчылары болгаш районнар прокурорлары, улус судтарының шиитпирчилери партияның политшколаларының өөредилгезинде хаара тутунган. Марксизм-ленинизмниң кежээки университедин область прокурорунуң дузалакчызы эш Байыр-оол, районнуң кежээки партшколазын Таңды районнуң прокурору эш Ключников олар доосканнар.

Областың прокуратура, суд ажылдакчылары боттарының теориялыг болгаш юридиктиг билиин бедитпишаан, партия, совет, хөй-ниити организацияларының ажылдарында идепкейлиг киржип, революстуг хоойлуну ажытчы чоннарга тайылбырлап таныштырар, күрүненің болгаш хөй-ниитиниң өзүү-хөренгизин оорлап самчыгдаар чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир хүлээлгелерин багай эвес күүседип турарлар.

Чижээлээрге: Каа-Хем районнуң прокурору эш Ткачев, Бай-Тайга районнуң прокурору эш Чадамба, область прокурорунуң ажылдакчылары эштер Серов, Пигулевская, Чөөн-Хемчик районнуң улус судунуң шиитпирчизи эш Кротова, Каа-Хем районнуң улус судунуң шиитпирчизи эш Быкова болгаш оон-даа өске эштер партияның, комсомолдуң кежээки политшколаларында башкылап, хоорайның болгаш районнарның ажыл-агый, культура тургузуун кунунуң херээнде киржип турарлар.

Суд, прокуратура ажылдакчыларының идей-теориялыг билиин болгаш юридиктиг квалификациязын бедидер талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган болза-даа, чурттуң иштинге юридиктиг өөредилгени экижидер болгаш калбартыр дугайында ВКП(б) ТК-ның доктаалын бистиң области хоойлу органнары университединиң бот-өөредилгезиндегү чүгле 2 кижи (эштер Луканова, Кротова) өөренип турарлар.

Область судунуң 6 оперативтиг ажылдакчыларындан чаңгыс-ла кижи ортумак юрист эртемниг.

Теориялыг болгаш юридиктиг билиин кошкак болган ужурунда улус судтарының чамдык шиитпирчилери болгаш прокуратура ажылдакчылары чүгле багай ажылдап турар эвес, харын партияның, күрүненің сагылга-чурумун каржызы-биле үреп турарлар.

Тожу районнуң улус судунуң шиитпирчизи Бадарчы социалистиг өнчү-хөренгини оорлап самчыгдаар чоруктар-биле шиитпирлиг демисел чорударының орнунга, боду күрүненің хөренгизин самчыгдааш, хоойлу харыысалгазында кирип турар. Тес-Хем районнуң улус судунуң шиитпирчизи эш Бавужапка, Өвүр районнуң прокурору эш Канчыыр-оолга, Чөөн-Хемчик районнуң прокурору эш Очурга боттарының теориялыг билиин бедидерин оралдашпас, арага-хымыска хандыыр, дүрүм чок аажы-чаңының дугайында ВКП(б) райкомнарындан болгаш ВКП(б) обкомунуң бюрозундан партияның харыысалгазын хүлээткен.

Областың хоойлу органнарының удуртукчулары эштер Бакулин, Зайцев, Охемчик оларның база бир четпес ажылы болза, каадырларның теориялыг болгаш юридиктиг билиин бедидеринге дузалыг илеткелдер кылбайн турарлар. Эки ажылдыг суд, прокуратура ажылдакчыларының үлегерин областың иштинге тарадыр дугайында «Шын», «Тувинская правда» солуннарның арынарынга чүүл биживейн турарлар. Чаңгыс сөс-биле чугаалааргa социалистиг хоойлу дугайында пропаганда ажылы бүдүрүлге, албан организация, ажыл-агый черлеринге болгаш колхозчу тараачыннарның ортузунга сула чоруп турар.

Бо талазы-биле хамыктың бир дугаар ээлчегде область прокурору, области юстиция эргелели, область суду буруулуг дээрзи билдингир. Ындыг болза-даа, социалистиг хоойлуну ажылчы чоннарның ортузунга пропагандалап таныштырар херекке солун парлалганың болгаш радионуң ролю канчаар-даа аажок улуг. Мооң ужурунда хоойлу органнарының ажылында четпестерни илередип шугумчүлээр, эки кижилерни илередир, ажылдакчыларның юридиктиг болгаш теориялыг билиин бедидер ажылдың чоруп турарының байдалының дугайында «Шын», «Тувинская правда» солуннарның арынарында барык-ла материал бижитинмейн турарын болгаш ол ышкаш радио информация комитеди ол органнарның ажылын ыыттавайн турарын четпес деп санаар херек.

Оперативтиг ажылдакчыларның юридиктиг билиин бедидери-биле область прокуротуразының болгаш юстиция эргелелиниң чанында организастап тургускан үргүлчү ажылдаар семинарның кичээлинге илеткелдер кылырынга ВКП(б) обкомунуң болгаш хооркомунуң шыырак билиглиг лекторларын киириштирбейн турар. Семинар кичээлинге ВКП(б) хоорай комитединиң төлээлерин олуруштурбайн турар. Шак мындыг янзылыг семинар ажылдакчыларның билиин бедидеринге улуг ажык берип шыдавас.

ВКП(б) обкомунуң бюрозу 1951 чылдың февраль 14-те область судунуң отчёт илеткелин дыңнааш, районнарда улус судтарының шиитпирчилериниң, прокуратура болгаш милиция ажылдакчыларының юридиктиг билиин бедидер сорулга-биле район бүрүзүнге суд, прокуратура, милиция ажылдакчыларының үргүлчү ажылдаар семинар кичээлин айда 2-ден эвээш эвес организастап чорудар болгаш ол дугайында практиктиг дузаламчыны көргүзерин эштер Бакулин, Зайцев, Охемчик, Артас оларга дааскан болза-даа, ол доктаал ам бо хүнге чедир күүсетинмээн.

Март, апрель айларда ВКП(б) обкомунуң айтыышкыны-биле Чадаанага болгаш Кызылга болуп эткилээн суд, прокуратура, милиция органнарының удуртур ажылдакчыларының чөвүлел хуралы районнарга суд, прокуратура, милиция ажылдакчыларының юридиктиг билиин бедидер айтырыг өң куду деңнелде турар деп санааш, доп-дораан хемчег алырын область прокурорунга, юстиция болгаш милиция эргелелдериниге дагзып шиитпир хүлээп алганы база-ла кандыг-даа түүнел чок, саазын кырында артып калган.

Бо фактылар болза, область прокурору, юстиция эргелели болгаш областың милиция эргелели ажылдакчыларының идей-теориялыг болгаш юридиктиг билиин бедидер чугула айтырыгны багай удуртуп турарын чугаалап турар.

Ам сорулга болза, область прокурору, юстиция эргелели болгаш областың милиция эргелели ВКП(б) райкомнарының дузаламчызы-биле район бүрүзүнге ВКП(б) обкомунуң бюрозунуң доктаалын ёзугаар улус судтарының, прокуратура, милиция ажылдакчыларының үргүлчү ажылдаар семинарын организастап тургузар.

Хоойлу органнарының ажылдакчыларының ажылын экижидеринге болгаш оларның идей-теориялыг билиин бедидер херекке партия организацияларының удуртулгазы шиитпирлиг рольду ойнаар. ВКП(б) Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды райкомнарының секретарьлери эштер Огаркин, Хорлут-оол, Шкляев хүн-бүрү доктаамал сагыш салып турары-биле ында суд, прокуратура ажылдакчыларының политөөредилгези болгаш ийи-ийи ажылы багай эвес чоруп турар.

Тожу, Тес-Хем, Сүт-Хөл, Кызылдың көдээ райкомнарындан хоойлу органнарының ажылынга эвээш кичээнгей салып турар.

Партия организацияларындан хоорун, районнуң, азы областың иштики ажылагый болгаш политиктиг амыдыралыбиле эки таныш эвес шиитпирчи, азы прокурор бодунуң хоойлу камгалаар хүндүлүг хүлээлгезин чедиишкиниг күүседип шыдавас.

ВКП(б) райкомнары суд, прокуратура болгаш милиция органнарының ажылдакчыларының идей-теориялыг билиин болгаш юридиктиг квалификациязын бедидер ажыл канчаар чоруп турарын хүн-бүрүнүң контролюнга тургузуп, шынгыы негелдени салыр. Оларның бүгү ажылын район иштинге социалистиг өнчү-хөренгини оорлап самчыгдаар болгаш көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын, күш-ажылының сагылга-чурумун үрээр, совет хоойлуга удур дүржок чоруктар-биле шиитпирлиг демиселче угландырар ужурлуг.

Т. ТАЛГАНЧИК,
ВКП(б) обкомунуң административ килдизиниң эргелекчизи.

АГИТАТОРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Улуг орус улус—Совет Эвилелиниң удуртур күжү

1945 чылдың май 24-те Кызыл Армияның шериглериниң командылакчыларына алдар кылдыр Кремльге болдурган хүлээп алыышкына бистиң совет улустуң, хамыктың мурнунда орус улустуң алдар кадыы дээш кундага көдүрүп тургаш, эш Иосиф Виссарионович Сталинның чугаалаан сөстери бүгү делегейге чаңгыланып үнген. Эш Сталинның чугаалааны болза:

«Мен бистиң совет улузувуска, база хамыктың мурнунда, орус улуска алдар кылдыр кундага көдүрерин күзээн ийик мен.

Орус улус Совет Эвилелиниң составында бактаап турар бүгү нациялардан өң шылгарангай нация болуп турар, ынчангаш, хамыктың мурнунда ооң алдар кадыы дээш мен ижип тур мен.

Орус улус бистиң чуртувустуң бүгү улустарының аразында Совет Эвилелиниң удуртур күжү болуп, бо дайычга бүгүдээниң хүндүткелин чеьдип алган, ынчангаш ооң алдар кадыы дээш мен кундага көдүрүп тур мен.

Орус улус — удуртур улус, чүгле ынчангаш эвес, харын чырык угаанныг, быжыг туруштуг характерлиг болгаш шыдамыкай шынарлыг, ынчангаш ооң алдар кадыы дээш мен кундага көдүрүп тур мен» (И. В. Сталин. Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайынының дутайында. 5 дугаар парлап үндүргени, 1946 чыл, арын 173).

Ол сөстер совет кижи бүрүзүнүң чүрээнде ханызы-биле сиңиккен. Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайынының хүннеринде орус улустуң эжелеп турган алдар-хавыяалыг ролю, — ооң бүгү улуг төөгүлүг эрткен үезиниң хоойлу ёзугаар түүнели болур.

Бистиң эрте бурунгуларывыс аарберге болгаш чүткүлдүг күш-ажылыбиле Чөөн Европаның аңдартынмаан черин аңдарган болгаш кадыг-дошкун оргу черлерни тараалаң черлер болдурган. Даштыкының дайзыннарынга удур үзүктел чок демиселге олар акы-дуңмалышкы улустар: орустуң, украинаның болгаш белорусстуң кавайы—күчүлүг Киев күрүнезин тургускан.

Маадырлыг орус улус XIII чүс чылда немец «ыт-рыцарьлериниң» агрессиязын чедиишкиниг чылча шапкан. Орус улус Батийның аг-шериглери-биле маадырлыг демисежип, кол согуушкунну таварыштырган, моолдарның аг-шериниң халдаашкынындан Барыын Европаның тынын алган. Чудское хөлдүү дожунуң кырынга болгаш Куликово ховунуң кырынга болган алдарлыг тулчуушкуннарга орус улус бодунуң болгаш Россияның өске-даа улустарының хамаарышпас чоруун камгалап алган.

Даштыкының хөй санныг дайзыннарынга удур демиселди чоруттушаан, бойдусту чагырбышаан, орус улустуң төвү — Москва, централизастатынган хөй национал дыг күрүнени тургускан.

«Москваның төөгүлүг ачы-хавыяазы чүдел дээрге, Руське төвүлетинген күрүнени тургузарының кол эгелекчизи болгаш өскүдүкчүзү болуп келгениңде болгаш болуп турарында» деп эш И. В. Сталин бижээн.

Орус күрүнези-биле чаңгыс аай кылдыр катышкан чорук украиннери, белорусстары, грузиннери болгаш өске-даа улустарны кулданыышкынның айыылындан камгалаар чорукту хаңдырган. Олар катышкан күжениишкиннери-биле XII Карлдың, II Фридриктиң, Наполеоннуң болгаш өске-даа агрессорларның аг-шериглериниң халдаашкынындан камгаланганнар.

Орус улустуң тодаргай шынары болза, Төрээн чуртунга кызыгаар чок ынакшылдыы, маадырлыы, быжыг туруштуг характерлии болгаш шыдамыкай шынарлыы болуп турар. Орус улус бодунуң дайынчы аажы-чаңчылдары-биле алдарлыг. Орус улус кайгамчыктыг шериг уран-аргазын тургускан, орус улус кайгамчыктыг бөлүк полководчуларны-патриотчуларны депшидип үндүрген. 1941 чылдың ноябрь 7-де Кызыл Армияның парадынга чугаазынга эш И. В. Сталин национал дың ол генийлериниң аттарын адаан: «Бо дайынга силерни бистиң улуг бурунгуларывыс — Александр Невский, Димитрий Донской, Александр Суворов, Михаил Кутузов оларның эрес маадырлыг үлегери хей-аъдыңарны киирип көдүрүп үндүрзүн!».

Орус улус бодунуң мурнакчы, национал культуразын тургускан. Ооң «Тур чылдарның тоожузу», «Игорь полкунуң дугайында сөс» деп эрге бурунгу тураскаалдары патриоттуг утка-шынарлыг чайынаанчак чечен чогаалдың хевирин дүүштүрүп турар. Орустуң чечен чогаалы, төөгү бижимелдери, хөгжүмү идейжизи-биле, кижи амытанга ханы ынак чоруу-биле ылгалып турар. Олар кажан-даа дарлакчыларны көөр хөңнү чок чорукка, Төрээн чуртунга чүткүлдүү-биле ынакшыырынга, ооң дугайында демисежиринге улусту кижизидип чораан. «Европада кым-даа — ындыг улуг, бүгү делегей күүлдүг деп көрген номнарны тургуспаан, ындыг, бижиир аргажок аар-берге байдалдарга ындыг кайгамчык чараш чүвени кым-даа кылып бүдүрбээн» деп А. М. Горький бижээн.

Пушкин, Лермонтов, Гоголь, Островский, Тургенев, Некрасов, Толстой, Чехов, Максим Горький олар делегей литературазының бүгү төөгүзүнде ханызы-биле саълдар-хамаарылгалыг болган өң күчүлүг болгаш байлакшыл национал литератураның төлээлекчилери болуп турар. Орус генийге тургуступ-ган Глинканың, Чайковскийниң, Мусоргскийниң, Римский-Корсаковтуң аттарынга баштаткан музыка делегейниң музыка культуразының улуг чедиишкини болуп турар. Венециановтуң, Перовтуң, Репинниң, Суриковтуң аттарынга болгаш оларның депшиткен салгакчыларынга баштаткан орус уран-чурулганың школазы эрткен үс чылда делегейниң чурулга уран-чүүлүнүң чедиишкиннериниң дээди чадазы болуп турар.

Орус эртемдээннериниң чогаадыкчы угааны бүгү делегейниң культуразының эртинезинге үнелеп четпес салыышкынны кылган. Ломоносовтуң, Кулибиннің, Ползуновтуң, Лобачевскийниң, Яблочковтуң, Поповтуң, Жуковскийниң, Циолковскийниң, Менделеевтиң, Сеченовтуң, Тимирязевтиң, Мичуриннің, Павловтуң кайгамчыктыг ажылдары эртемниң болгаш техниканың хөгжүлдезиниң чаа оруктарын салган. Орустуң аян чорук кылыкчыларының аттары делегей чуруунда быжыы-биле бадыктатынган.

Орус улустуң төөгүзү дарлакчыларга удур ажылчы массаларның демиселиниң арыннары-биле долу. XVII үс чылдың эгезинде Иван Болотников болярларның хааны Василий Шуйскийниң крепостниктиг политиказынга удур улустуң шимчээшкинин баштап турган. XVII дугаар үс чылдың ийи дугаар чартыында Степан Разинниң орус тараачын болгаш казак отрядтары-биле кады дарлатырган марийлер, чуваштар, мордвалар демисешкен. XVIII үс чылда Емельян Пугачёвтуң орус отрядтарынга башкирлер, казахтар, удмурлар, татарлар катышкан.

Орус улустуң ортузундан революсчуларның үш үе салгавырының улуг төлээлекчилери: дворян революсчулар, революстуг демократтар болгаш пролетар революсчулар үнген.

Өң улуг бодалчылар Радищев, Рылеев, Герцен, Чернышевский, Добролюбов олар хаан чазаанга удур демиселдин, орус улусту хостаарының хөрээ дээш демиселдин тугун көдүрүп үндүргеН Виктор Обнорский, Степан Халтурин олар ажылчыннарның баштайгы революстуг организацияларын тургусканнар. XIX үс чылдың төнчүзүнде орус пролетариат Россияга тиилелгеже революстуг шимчээшкинни эдерткен болгаш баштаан. Орус пролетариат болза бүгү делегей пролетариадының авангардызы, ынчаарга Россия — делегейниң революстуг шимчээшкининиң төвү болган.

Орус улус революцияның гечийи Владимир Ильич Ленинни делегейге берген. Ленинизмниң төрээн чуртту Россия болганынга орус улус чоргаарланып турар. В. И. Ленин болгаш И. В. Сталин чаа хевирниң партиязын—большевиктерниң партиязын тургускан. Олар пролетариаттың аңгы демиселиниң төөгүлүг чаа байдалдарынга, империализмниң үезиниң байдалдарынга таарыштыр марксисчи теорияны сайыраткан.

Мурнакчы теория-биле чепсегленген Ленин—Сталинның партиязы үш революцияларның шуурганын болгаш кызаңнаашкынын дамчыштыр орус пролетариатты 1917 чылдың Октябрьде болган бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгеге чедирген.

Орус пролетариат социалистиг революцияны дооскаш, капиталистиг кул ёзузундан хосталырынче орукту бүгү делегейниң улустарынга салып берген. Орустуң ажылчын аңгызы иштикиниң контрреволюциязының болгаш даштыкы интервентилерниң күштеринге удур аныяк совет республиканың бүгү ажылчыннарының демиселин, улуг Октябрьниң чаалап алыышкыннарын камгалаарынга демиселди баштап турган.

Орус улус Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң — хөй национал дыг социалистиг күрүнезиниң кол күжү апарган. «Улустарның хостуг, чаңгыс эвилелин улуг күштүг Русь мөңге катыштырган» деп Совет Эвилелиниң Гимнизиниң сорук киирикчи одуругларында бижитинген. 1922 чылдың декабрь 30-де, кажан ССРЭ-ни тургузупкан турда, эш Сталинның чугаалааны болза: «. . . чаа Россияның тиилелгезиниң хүнү болза, национал дарлалдың кинчизин чаза шапкан, капиталды ажып тиилээрин организастаан, пролетариатның диктатуразын тургускан, Чөөн чүктүң улустарын отурган. Барыын чүктүң улустарын сорук киирип турар партияның тугун, күрүнеңиң тугун кызыл пагана кылдыр хуулдурган болгаш оларны чаңгыс күрүнеге, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинге үлегерлээш келир үедеги Делегейниң Совет Социалистиг Республикаларын катыштырар дээш совет республиканың улустарын ол тукту долгандыр чыылдырган чаа Россияның тиилелгезиниң хүнү болган» («И. В. Сталин, Чогаалдар, том 5, арын 158).

Большевик партияның удуртулгазыбиле, улуг Сталинның башталгазы-биле Совет Эвилелиниң бүгү улустары социализм тургузуушкуну дээш улуг орус улусту долгандыр катышканнар. Дайын мурнуңа сталинчы беш чылдарында орус улустуң дыка хөй ооллары болгаш кыстары күш-ажылдың чаа аргаларының эгелекчилери, үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда дыка хөй патриоттуг эгелээшкиннерниң инициаторлары апарганнар. Бистиң чуртуң өң улуг ийи хоорайларының, Россия Федерациязының ийи хоорайлары—Москваның болгаш Ленинградтың ажылчыннары социалистиг индустрияның тургузукчуларының авангардызынга чоруп келген болгаш чоруп турар.

Ленинчи-сталинчы политиканы хзжык чок боттандырбышаан, орус улус Совет Эвилелиниң бүгү улустарынга социализмче орук талазы-биле оларның шимчээшкининге акы-дуңманың дузаламчызын көргүскен. Москва болгаш Ленинград бүгү республикаларга каадырларны дарганнап белеткээр чери апарган. Орус эртемдээннер Совет Эвилелиниң национал республикаларынга культураны хөгжүдеринге дузаланнар. Мурнакчы орус культураның саълдар хамаарылгазы-биле ССРЭ-ниң бүгү улустарының национал хевирлиг болгаш социалистиг утка-шынарлыг культуразы чечектелген.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында орус улусту долгандыр социализм чуртунуң бүгү улустары бодунуң Ада-чуртун камгалаарынга хөрээ-биле турбушаан, сырый катышканнар. Совет солдаттар, офицерлер болгаш генералдар төөгүге көзүлбээн дайынчы шылгаралды илереткеннер. Маадырлыг чоруктарны илереткени дээш ийи миллион ажыг орус дайынчыларны ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдери-биле шаңнаан, чеди муң ажыг кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры деп атты тыыскан. Оларның аразында Совет Эвилелиниң үш дапкыр Маадыры сибирьжи Александр Покрышкин, москвачы-кыстар Зоя Космодемьянская, Наташа Ковшова, Маша Поливанова болгаш оон-даа өскелер хөй. Бир дугаар эвлчегде орус улус дайзынны тиилээринге материалдыг үндезинни чурттуң тыылынга тургуспушаан, совет улус кайгамчыктыг маадырлыг чорукту кылган.

Гитлержи Германияны Совет Эвилели тиилээни болза, Төп болгаш Мурнуу чөөн Европаның элээн хөй улустары капиталистиг дарлалдан хосталырынга, социализм тургузуунуң оруунга кирерингe дузалаан.

Бүгү эвилелдешкен республикаларның иштинден өң-не күчүлүү — РСФСР болгаш дайын сөөлүндеги-даа үеде Совет Эвилелиниң кол күжү болуп турар. Улуг Сталинга удурткан, хөй национал дыг орус улус бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының коммунизмни тургузары дээш демиселиниң бир дугаар одуруунда, тайбың база улустар аразынга найырал дээш демисежип турар тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң күчүлүг лагериниң авангардызында чоруп турар.

Орус улустуң эрткен төөгүлүг оруунче хая көрүнмүшаан, «Бо хүн бис дүүнгү ышкаш эвес бис, даарта бо хүнгү ышкаш эвес болур бис. Бис ам 1917 чылга чедир турган орустар эвес бис, база бисте Русь ынчаардагызы эвес, бистиң характеривис база ынчаардагызы эвес, бистиң чуртувустуң арын-шырайын үндезини-биле өскерткен канчаар-даа аажок улуг чаартылгалар-биле кады бис өскерилген болгаш өскен бис» деп эш Ждановтуң чугаалаанын сактып бодаар ужурлуг бис.

И. В. Сталин алды чыл мурнунда орус улуска алдар кылдыр йөрээл чарлаан. ССРЭ-ниң улуг орус улуска баштаткан, Ленин — Сталинның партиязынга удуртурган улустары эрткен алды чылдың дургузунда боттарының Совет Төрээн чуртунуң улам ыңайгы депшилгезиниң хөрээнге чогаадыкчы күштүң, күш-ажылчы көдүрүүшкүнүнүң ёзулуг кайгамчыктыг эки үлегерлерин көргүскен. Совет кижилериниң маадырлыг күш-ажылының түңнелинде улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң дайын мурнундагы деңнели төөгүлүг кыска хуусааның дургузунда аштынган, культураның канчаар-даа аажок улуг чаа чечектелиишкини чеьдип алдынган, бурунгаар, коммунизмче орук-биле улуг чаа базым кылдынган.

Эш И. В. Сталинның шылгарангай угаанныг болгаш генийлиг удуртулгазы-биле орус улус Совет Эвилелиниң бүгү улустарын бодун долгандыр катыштырбышаан, улус демократиязының чурттарының хосталган улустарынга акы-дуңманың дузаламчызын көргүспушаан, бүгү делегейниң ажылчы чоннарынга сорук киирикчи бедик үлегер болбушаан, коммунизмче дидим болгаш шиитпирлии-биле чоруп олурар. Ооң чырык угааны болгаш быжыг туруштуг шынары, большевик партияның шылгарангай угаанныы, өтүр көрүүшкүннүү, улуг Сталинның генийи ол орукту өң кыска хуусаада эрткен турарының болгаш англи-америк империалистиг дайын кыпсыкчыларының кандыг-даа нүүл чөңгээлери, кандыг-даа өжээтен халдаашкыннары ол оруктан орус улусту чайладып шыдавас деп чүвениң үндезини болуп турар.

В. ШУНКОВ,
төөгү эртемниериниң кандидады.

Чехословакияны Совет Армияның хостаанының алды чыл оюнга холбаштырган Прагага хүндүлелдиг хуралга хүлээп алдынган эш И. В. Сталинга чорудар байырлыг чагаа

ПРАГА. Май 6-да (СЭТА). Чехословакияны Совет Армияның хостаанының алды чыл оюнга холбаштырган, Прагага хүндүткелдиг хуралга И. В. Сталинга чорудар байырлыг чагаа улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алдынган. Чагаада чугаалап турары болза:

Эргим эш Сталин!

Бистиң төрээн чуртувусту алдарлыг Совет Армияның хостаанының алды чыл болган оюнуң хүнүнде Силерге болгаш бүгү совет улуска бистиң ынакшылывыстың база өөрүп четиргенивистиң өң-не изиг илергейлээшкиннерин бараалгадып тур бис.

Алды чылдың мурнунда Силерниң башталганар-биле Совет Армия гитлержи эжелекчилерни ажып тиилээн. Совет маадырлар бисти өлүмден камгалап алган, бистиң Ада-чуртувуска социализм тургузарынга болгаш биске хосталганы чаалап бергени дээш өөрүп четиргенивисти кандыг-даа сөстер-биле көргүзери берге. Бир эвес күчүлүг социалистиг Совет Эвилели эвес болза, бир эвес алдарлыг большевик партия эвес болза, бир эвес эргим эш Сталин Силер эвес болза — бистиң чаа амыдыралывыс чок турар ийик.

Социалистиг үлетпүрнү болгаш көдээ ажыл-агыйны тургузары дээш демиселге баштайгы чедиишкиннерни бистер ам билип тур бис. Чүге дээрге, совет улустуң үлегери база дуржулгазы болгаш ооң тергиин улуг акы-дуңма деткимчези дидими-биле бурунгаар чоруурувуска дузалап турарлар дээрзин хамыктың мурнунда билип турар бис. Социализмни канчаар улам эки дүрген тургузарын, ооң бүгү дайзыннарын канчаар эптеш чогу-биле чок кылып узуткаарын силерден өөренип ап тур бис.

Бир эвес Совет Эвилелиниң хемчээл чок экономнуг дузаламчызы эвес болза, бир эвес силерниң улуг сагыш салыышкыныңар болгаш сүмелериңер эвес болза, эргим эш Сталин,—бистиң тургузуушкунувуска чедиишкиннер чок турар ийик.

Коммунизмче тиилелгелии-биле бар чоруур тиилетирбес Совет Эвилели дээрге бүгү делегейге тайбыңның болгаш улустарның хосталгазының мурнакчы быжыг чөленгиижи, бистиң чуртуң болгаш бистиң тургузуушкунувустуң айыыл чок чоруунуң камгалакчызы болуп турар. Дайынның кем-буруулугларының карацгы дүмбей бүдүүлүк кыжаныгларынга болгаш хоп-мегелеринге удур тайбыңның бузулбас фронтузу болуп Совет Эвилелиниң талазында быжыы-биле туруп турар бис.

Тайбыңны камгалап алырының херээн боттарының холдарынга алыр деп турар улустарның күжүнүң дугайында эргим эш Сталин силерниң сөстериңер ада-чуртту улам-на шиитпирлиг тургузарынче болгаш тайбыңны быжыглаарынче бисти сорук киирип турар-дыр.

Бистиң республиканың ак-сеткилдиг бүгү хамаатылары бо хүннерде Барыын Германияны боо-чепсеглээринге удур, беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарары дээш улуг бадылаашкынче белеткеник турарлар. Бүгү делегейниң тайбыңга ынакшылдыг чүс-чүс миллион кижилериниң бадылаашкыннары-биле кады бистиң бадылаашкыннарывыс болза, боттарының ажырымчы эрге-ажыктары дээш кижи төрелгетенни чаа дайынче кииртыттарын күзеп турар империалистерге күчүлүг сагындырыг болурун күзеп турар бис.

Эргим эш Сталин, силерниң шылгарангай удуртулганар-биле кижи төрелгетен тайбың болгаш бүгү улустарның хосталгазы дээш ыдыктыг тулчуушкунну ойнап ап турар.

Ленин—Сталинның тугунуң адаа-биле, силерниң өң эки өөреникчиңер — Клемент Готвальдга баштадып алгаш бодувуска социализмни тургузуп тур бис.

Тайбыңның, улустарның хосталгазының болгаш хамаарышпас чоруунуң тиилетирбес быжыг чөленгиижи—Совет Эвилели хүннүң-ее күштелип, быжыгып турзун!

Бистиң хосталгавыс, тайбыңның шынчы камгалакчызы — Совет Армияга алдар!

Социализмниң делегей фронтузунуң мурнакчы авангарды — бистиң башкывыс — Бүгү-эвилелдиң коммунистиг (большевиктер) партиязынга алдар!

Совет болгаш чехословак улустарының эвилели болгаш найыралы кезээде чурттап, амыдырап турзун!

Совет Эвилелинге баштаткан тайбыңның бүгү-делегей фронтузу үргүлчү быжыгып, тиилеп турзун!

Улуг Сталинга алдар!

Чехословакияны Совет Армияның хостаанындан бээр алды чыл оюн таварыштыр Прагага шериг парады

ПРАГА. Май 6-да Чехословакияны Совет Армияның хостаанындан бээр алды чыл болган оюн таварыштыр Прагага Чехословак армияның, націоналдың айыыл чок чоруунуң корпустарының болгаш улус милициязының кезектериниң парады болуп эрткен.

Летненск шөл — Чехословакияның найсылалының бүгү чурттакчыларының киржилгези-биле тургустунган, чаа кайгамчык чаагай шөл — байырлалдың шимелдези-биле каастатынган. Шөлдүң бедиинде Чехословак республиканың, Совет Эвилелиниң, Кыдат улус республиканың, улус демократиязының чурттарының, Германияның демократтыг республиказының туктары киискип турган. Шөлде эш И. В. Сталинның болгаш Чехословак республиканың президентизи Клемент Готвальдиниң улуг портреттерин тургускан.

Индирде национал хуралының даргазы Олдрих Ион, премьер-министр А. Запотоцкий баштаан чазак кежигүннери, Чехословакияның коммунистиг партиязының чиңгине секретари Рудольф Сланский, Совет Эвилелиниң Маршалы И. С. Конев баштаан совет чазактың төлээлери, улус демократиязының чурттарының чазактарының болгаш Германияның демократтыг республиказының төлээлери, Совет Эвилелиниң элчини М. А. Силин, өске чурттарның дипломаттыг төлээлекчилери, Чехословак армияның генералдары, политик болгаш хөй-ниити организацияларының хөй санныг төлээлекчилери, эртемниң болгаш техниканың төлээлекчилери, Прага облазының бүдүрүлгелериниң мурнакчы-шалыпчылары турган.

Шөлде Чехословак армияның, націоналдың айыыл чок чоруунуң корпузунуң болгаш улус милициязының кезектери чыскаалып турупкан.

Эртенгиниң 10 шак. Чехословак республиканың президентизи болгаш Чехословакияның чепсектиг күштериниң кол командылакчызы Клемент Готвальд чеьдип келгеш, націонал камгалалының министри парадта киришкен шериглерни эргип, Чехословакияны Совет Армияның хостаан сюнуң байырлалы-биле оларга байыр чедирген. Шөлге үзүктел чок «Ура» диңмиреп турган.

Көрүлде төнген. Сигналчылар «Дыңнаңар!»—деп медээни бергеннер. Микрофонга президент К. Готвальд чеьдип келгеш, чүве чагаалаан. Чехословакияның улус-демократиязының армиязынга, чехословак-совет найыралынга болгаш акы-дуңмалышкы чоруунга, Совет Эвилелиниң баштап турары тайбың фронтузунга, генералиссимус И. В. Сталинга алдар болдурган йөрээлдери-биле К. Готвальд сөзүн доозарга диңмиттиг адыш-часкаашкыны чаңгыланып үнген. «Совет Эвилели делгерезин!», «Эш Сталин делгерезин!» — деп үннер үнгүлээн.

Шөлге Чехословак республиканың Күрүне Гимнизи дыңналып турган. Ооң сөөлүнде оркестр Совет Эвилелиниң күрүне Гимнизин күүсеткен. Салюттаашкынның адыышкыны диңмиреп турган.

Парад эгелээн. Праганың он-он муң ажылчы чоннары чыылган Летненск шөлде трибунаның чаны-биле, хоорайның кудумчулары-биле чехословак армияның, націоналдың айыыл чок чоруунуң корпустарының болгаш улус милициязының кезектери эрткен. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Дукельск бединге, Соколово, Киев чанынга немец фашистыг эжелекчилерге удур Совет дайынчылар-биле кады тулчуп турган Чехословак корпустуң парадка киришкен дайынчылары Праганың чурттакчыларының бүгү-ниити магадаашкынын хаара туткан.

Парадка мотопехота, артиллерия болгаш танктар база киришкен. Праганың кыры-биле самолёттарның эскадрильялары ужуп эрткен.

(СЭТА).

Тайбыңның Пактызы дээш!

АВСТРИЯ

ВЕНА. Тайбың талалакчыларының австрий Чөвүлелиниң медээлерин ёзугаар алырга, беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга май 5-ке чедир 600 муң ажыг кижи ат салган.

ИТАЛИЯ

РИМ. Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкыннарының чыылдазы Тоскан областа үргүлчүлеп турар. Эмполи хоорайга 15 муң, Сесто-фьорентинога—10 муң ат салыышкыннары чыгдынган. Флоренцияда «Линьоне» деп металлургия заводунга 1.227 ажылчыннар кыйгырыгга ат салган. Сиен можунуң тайбың камгалалының комитеди болза, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга 25 муң кижи ат салган бланкаларны тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң итали комитединге шагда-ла шилчидип берген.

УРУГВАЙ

МОНТЕВИДЕО. «Вердад» солуннуң дыңнадыын ёзугаар алырга, Уругвайда тайбың талалакчылары беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга аперльде 24 муң ат салыышкыннары чыгдынган.

РУМЫНИЯ

БУХАРЕСТ. Беш улуг күрүнелериниң кыйгырыының адаанга ат салыышкыннарының чыылдазының талазы-биле кампания Румынияда канчаар-даа аажок улуг көдүрлүүшкүннүү-биле үргүлчүлеп турар. Тайбың камгалалының Доктаамал комитединиң медээлерин ёзугаар алырга, Румынияга бо чылдың май 1-ге чедир кыйгырыгга 8.311.058 румын хамаатылар ат салган.

БОЛГАРИЯ

СОФИЯ. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга ат салыышкыннарының чыылдазы бүгү Болгарияда үргүлчүлеп турар. Бо хүнге чедир кыйгырыгның адаанга 5.250 муң кижи ат салган.

ТАЙБЫҢ ТАЛАЛАКЧЫЛАРЫНЫҢ КОПЕНГАГЕНГЕ БОЛГАН МИТИНГИЗИ

КОПЕНГАГЕН. Копенгагенниң паркларының бирөөзинге Тайбың талалакчыларының дани комитединден организастаан массалыг митинги болган. 15 муң ажыг кижи олурушкан ол митингиге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң хуралының киржикчилери чүве чугаалааннар.

Француз министр чораан Пьер Кот демократтыг Францияның байырлыг чагаазын дани улуска дамчыдып берген.

«Бистер Данияның иштики хереклерингe киржир дээш мында келген эвес, а тайбыңның хөрээнге дузалаар дээш келген бис. Тайбың дээрге чаңгыс күрүнеңиң улузунуң хөрээ эвес, а бүгү кижи төрелгетенниң хөрээ болур-дур» Пьер Кот чугаалаан.

Бюронуң хуралынга кээп шыдавайн барган Пьетро Неннинiң чоруткан байырлыг чагаазын шилчидип берген итали юрист Феноальтеаның чугаалааны болза:

—Бистиң уруг-дарыывыстың аас-кежиин камгалап алыры-биле тайбың дээш демиселче силерни кыйгырып тур мен. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарарынче угланган инициативаны деткиней.

Митингиге дээрги Дэвис (Англия), профессор Громадка (Чехословакия), Изабелла Блюм (Бельгия), Иэ Фарж (Франция) болгаш дээрги Рут Херман (Дания) олар чүве чугаалааннар.

Дани улуска Москваның чурттакчыларының чоруткан байырын шилчидип берген совет чогаалчы Илья Эренбургтуң чугаазын митингиниң киржикчилери изии-биле уткааннар.

Кайда-даа чурттап турар эки сеткилдиг кижилер мынча деп негеп турарлар: беш улуг күрүнелериниң төлээлекчилери ужурашкаш, дугурушсуннар. Тайбыңның Пактызы — ол болза, хоозун хевирлел-даа эвес, дипломаттыг кажарлал-даа эвес. Ол болза, кижилериниң шөлээн чурттаарының эргези, шөлээн тынарының, чаш ыяштар олурттурунуң, чаш уруглар өстүрүп ажаарының эргези болур-дур. Бистиң-биле кады өң бөдүүн, өң кижизиг шак бо мындыг сөстерни бадыткап, аттарыңарны салырыңарны кыйгырдывыс: Тайбыңның Пактызын негеп тур бис!—деп Эренбург чугаалаан.

Кыдаттың хөрөөженериниң демократтыг федерациязының оралакчы даргазы дээрги Ли Дэ-чуаньниң чугаазын митингиниң киржикчилери улуг кичээнгейлиг дыңнааннар.

Ооң соонда чүве чугаалаан америк шажынчы Джон Дарр АКШ-та тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң калбарганының дугайын чугаалаан.

Митингиниң түңнелинде тайбың талалакчыларының дани комитединиң төлээлекчизи профессор Могенс Фог чүве чугаалаан. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырыының адаанга Данияга 76.700 ат салыышкыннары чыгдынганын Могенс Фог дыңнаткан.

(СЭТА).

Делегей байдалының допчулалы

ТАЙБЫҢНЫҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-беткил катыжыышкынының хүнү, бүгү чурттарның ажылчыннарының акы-дуңмалышкызының хүнү—боттарының улуг байырлалы — Май бирни бо чылын бүгү делегейниң ажылчы чоннары делегейниң нарыыдаашкынныг байлалының үезинде демдеглеп эртирген.

Америк-англи империалистер агрессияга белеткелден агрессияның дорт чорудулгаларынче шилчээн. Олар Кореяга кем-буруулуг эжелекчи дайынны өскүдүп үндүрген болгаш ону калбарыының планнарын болгаш аргаларын ажыы-биле чугаалажып турар. АКШ-тың, Англияның болгаш капиталистиг өске-даа чурттарның чазактары миллионерлерниң болгаш миллиардерлерниң күзел соруун күүсетпишаан, Соңгу-атлантик эвилелиниң агрессчи армиязын тургузарынга эгелеп кирген, тайбыңга ынак демократтыг күрүнелерге удур угландырган бодунуң агрессиязының оогуушкун отрядтары кылып алыр дээш герман болгаш япон армияны ажыы-биле катап тургузуп турар.

Совет улустуң улуг баштыңчызы болгаш бүгү делегейниң ажылчы чоннарының башкызы эш И. В. Сталин «Правда» солуннуң корреспондентизи-биле бодунуң беседазынга тайбыңның кырында диргели берген турар улуг айыыл дугайын делегейниң улустарынга сагындырган. Тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының карачаңгыс оруун үүс-үүс миллион кижилерге Сталин айтып берген: «Бир эвес улустар тайбыңны камгалаарының хеөзээн боттарының холунга алыр болгаш оны туюлунга чедир камгалаар болза, тайбың камгалатынган болгаш быжыглатынган турар».

Улус массаларның медерелдиг болгаш организастыг тиилетирбес шимчээшкининге ханы идегел-биле сиңиккен бо сөстер болза, тайбың болгаш делешилгеге үнелиг, дайын болгаш реакцияга хөңнү чок болуп турар чер бөмбүрээниң ак-сеткилдиг бүгү кижилеринге чорудулганың дайынчы программазы болган. Тайбыңның салым-чаяаны Вашингтондан болгаш Лондондан атомнуг маньяктарның холунда эвес, харын миллион-миллион кижилернің холунда деп үвени олар медереп билиринге улуг Сталинның мерген сөстери дузалаан.

Мынчангаштың бо чылын Май бирни кааа-даа байырлаан болза, кол лозунг болза, дайын кыпсыкчыларынга удур, тайбың дээш демиселдиң лозуңу болган. Май бирде делегейниң бүгү дылдарынга тайбың дээш демиселчилерниң чалбыыштыг лозуңу дыңналып турган. Бүгү делегейде тайбың талалакчылары! Англи, америк, француз болгаш өске-даа миллионерлерниң болгаш миллиардерлерниң шериг агрессиязының кем буруулуг планнарын илередиңер, үзе шавыңар! Дайын кыпсыкчылары улус массаларны хоп-меге-биле будулдурарын, оларны мегелээрин болгаш делегейниң чаа дайынынга киирттырын болдурбаңар!

Май бирниң чыскаалы бистиң совет чуртувуска, улус демократиязының чурттарынга болгаш хостуг Кыдатка хөй кижилиг, байырлалдыг болгаш өөрүшкүлүг болган. Табыңга ынак хостуг ол чурттарның ажылчы чоннары аас-кежиктиг чаа амыдыралдың тургузукчулары кайы хире сорук кириишкин болгаш патриоттуг көдүрлүүшкүн-биле хаара тутунган деп үвени бүгү делегейге база катап көргүскен. Бо чурттарда улус болза, бодунуң салым-чаяанының, бодунуң аас-кежииниң, бодунуң келир үезиниң бүрүн эргелиг ээзи болуп турар.

Май бирниң чыскаалдары Совет Эвилелинге, улус демократиязының чурттарынга болгаш Кыдат улус республикага ажыл-агый болгаш культур тургузуушкунунуң фронтузунда ол чурттарның улуг чедиишкиннериниң көргүзүү болган. Май бирниң лозуңнары болза, ажылчы чоннарны коммунизм болгаш социализм тургузуушкунунуң улуг сорулгаларын күүседири дээш демиселге оларның күжениишкинин көвүдедиринче кыйгырып турган.

Тайбыңның чырыткызы, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселге ажылчы чоннарның идегели болгаш чөленгиижи болу берген бистин чуртувуска бүгү делегейниң ажылчы чоннары кайы хире ынак болуп турарын бо чылдың Май бирниң чыскаалы база катап көргүскен.

Тайбың болгаш бүгү делегейниң айыыл чок чоруу дээш улустарның, демиселиниң бажында чоруп олурар бистиң чуртувусче бүгү ажылчы чоннарның хайгааралы угланган. Совет Эвилелинге удур империалистерниң дайынны организастаар планнарынга удур тайбың дээш демиселче оларның күзелин болгаш күжениишкинин мобилизастап турар сорук кириишкинниг үлегерни бүгү делегейниң ажылчы чоннары бистиң чуртувуста коммунизмниң чедиишкиннигг тудуушкунундан көрүп турар.

Капиталдың, колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның ажылчы чоннары бо чылын Май бирниң байырлалын берге үелерде демдеглээн. Реакциялыг чазактар, монополистер Май бирниң чыскаалын үзер дээш азы тайбың болгаш демократтыг эргелер дээш демиселдиң чиңгине сорулгаларындан осң киржикчилерин чара кирер дээш күжениишкинниң болгаш пропаганданың хамык арсеналын мобилизастаан. Норвегияда болгаш Израильде, Францияда болгаш Италияда база өске-даа чурттарда капиталистерниң барыын социалисчи дузалакчылары Май бирде чыскаалганнарның одуругларын чара кирерин оралдажып турган. Ынчаарга бо оралдажыышкыннар ажылчы чон массаларның болгаш оларның авангардызы — ажылчын аңгының өзүп олурар медерелиниң болгаш организастыг чоруунуң мурнунга түннел чок болган. Май бирниң хүнүнде ажылчыннар тайбың дээш, демократия дээш, колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустарының хамаарышпас чоруу дээш бүгү чурттарда чөптүг демиселди баштап турар коммунистерниң лозуңнарының адаа-биле чоруп турганнар.

Бо чылын Май бирниң чыскаалы Франсияга көстүп көрбээн көдүрүүшкүннүг эрткен. Парижтиң, Марсельдиң, Лионнуң болгаш өске-даа француз хоорайларның ажылчы чоннары Франсияны америк агрессорларның Европада плацдармазы кылып алыр дээнинге удурлаңган. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң, Профэвилелдерниң Бүгү-делегей Федерациязының болгаш бүгү делегейниң демократтыг өске-даа организацияларының ажыл-чорудулгазын Вашингтоннуң айтыышкыны-биле Франсияның девискээринге соксаткан бодунуң чазаан бактап каргаан, беш улус күрүнелерниң аразынга Тайбың Пактызын чарарын негээн.

Нью-Йоркка көстүп көрбээн хөй кижилиг чыскаал болган. Чыскаалчылар-биле бодунуң сагыш-сеткил катыжыышкынын бадыткаар дээш бажыңнарындан үнүп келген ажылчы чоннар эртенден эгелээш Нью-Йорк кудумчуларын долдур турупкан турган. Ажылындан чартыкталыр арга чок болган эр, хөрөөжен ажылчыннар фабрика болгаш заводтарның соңга карактарындан чыскаалганнарны байырлап турган. Чыскаалганнарның хүрөөлеңинде хөрөөженнер, аныяктар болгаш уруглар хөй болган. Кореяга дайынны соксадырын, америк шериглерни Кореядан кыйгыртырын, Кыдатты КНО-га киирип алырын, хөйү-биле чепсегленир чорукту хоругдаарын, маргылдаалыг айтырыгларны таарыштырар дугайында Совет Эвилели-биле чугаалажыышкыннар чорударын негээн лозуңнарны олар тудуп алгаш чоруп турган. Лондонга Май бирниң чыскаалы база-ла ындыг байдалдыг болган.

Азия чурттарынга Май бир болза, тайбың дээш демиселге, америк-англи империалистерниң талазындан улустарның күзел-соңуургалын базарынга удур улустарның күжүн мобилизастаарының хүнү болган. Чаңгыс Бомбейге болган чыскаалга ийи үүс мүң кижи, Тегеранга—70 мүң кижи киришкен. Май бирни Азия чурттарынга байырлап эртиргени болза, колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның улустары бүгү делегейге тергиидээшкин дээн империалистерниң демиселинге кур күш болбас, харын тайбың, демократия болгаш социализм дээш ажылчы аңгының демиселинге идегелдиг эвилелчи болур деп үвени бүгү делегейге база катап көргүскен.

Бо чылын Май 1-ни бүгү делегейге байырлап эртиргени тайбың дээш, улустар аразының эп-найыралы дээш, бүгү делегейниң айыыл чок чоруу дээш Совет Эвилелиниң удуртулгазы-биле хажык чок демисежип турар тайбыңның, демократияның болгаш социализмниң лагериниң буза шаптырбас күштериниң чыскаалы болуп катышкан. Тайбыңны болгаш боттарының демократтыг чаалап алыышкыннарыч камгалаарынга туруп алган ак сеткилдиг миллион-миллион кижилерниң коргунчуг камгалалдарындан дайын кыпсыкчылары сүртеп турзун! Оларның күштери санап четинмес! Тайбың болза, дайынны тиилээр!

ЫРАКЫ ЧӨӨН-ЧҮККЕ АКШ-ТЫҢ КАЖАР АРГАЛАРЫ

Апрель 18-те Трумэн АКШ-тың даштыкы политиказының дугайында эөлчеглиг медеглел кылган, аңаа Оожум океанның чамдык чурттарының оларга хыналдалыг болур агрессчи шериг пактызын тургузарынче угланган америк империалистерниң планнарын илереткен. Бо пактының киржикчилери болза, бир дугаар эөлчегде АКШ, Австралия болгаш Новая Зеландия болур деп Трумэн чарлаан. Пактыга ат салыры «Япония-биле тайбыңны катап тургузары-биле таварышкан турар ужурлуг» деп Трумэн медеглээн.

«Япония-биле тайбыңны катап тургузар» дугайында америк президентиниң чугаазы ам чажыт эвес болуп турар. Бир дугаарында, дүрүм өзугаар тайбың керээниң орнунга Хирохитонуң армиязын катап тургузарын дүргедири-биле япон милитаристерниң холун сула салып болур дүрүм чок аңгыланышкак керээни Япония-биле чарарын АКШ-тың башкарыкчы бөлүктери оралдажып турар дугайында чугаа болуп турар. Ийиде, Японияга керээни албадап дөгээр, ооң дузазы-биле япон ортулуктарны америк шериглериң бо үедеги эжелелин үр үениң иштинде хуусаазын узадып болур, ынчангаштың Японияны америк империализмниң шериг плацдармы кылып алыр дугайында чугаа болуп турар.

Бо бүгү дугуржулгалар чүвениң чүгле эгези болур, азы Трумэнниң чугаалааны-биле алырга Ыракы Чөөн-чүкке агрессчи планнарын боттандырарынга океан артының монополияларынга хөрек Оожум океан бассейнге калбак шериг эвилелин тургузарынга «баштайгы базымнар» болур.

Үстүнде санатынган дугуржулгаларны чарарынга ындыг янзылыг чаңгыс үениң чигзинчиг чоруктары Вашингтонга чүге хөрек болганыл? Япон агрессия катап төрүтүнер апарза, АКШ-тың талазындан «магадылал» албайн катап боо-чепсеглээр деп турар Япония-биле тайбың дугайында аңгыланышкак керээге ат салырындан Австралия болгаш Новая Зеландия ойталап турар дээр дугайында хөрек болуп турар дээрзин америк парлалга бадыткап турар.

Бир эвес АКШ боду япон агрессорлар-биле шериг эвилели кылып тургаштың япон агрессорларга удур АКШ-тың магадылалы хөрек кырында кандыг үнелиг болурул? Ындыг янзылыг магадылалдар кандыг-даа үне чок деп чүве тодаргай болгаш ол магадылалдар дугайында чугааларны Ыракы Чөөн-чүкке америк дипломатияның чоруткан дыка кажар эвес аргаларындан делегейниң хөй ниитизи санал-оналын чартыктырар дээш чорудуп турар.

Бо чылдың эгезинде дайынның кыпсыкчызы дыка сорулгалыг Джон Фостер Даллес Японияга, Австралияга болгаш Новая Зеландияга чораан. Ынаар чораанының сорулгазы болза, АКШ-тың, Японияның, Филиппиннериң, Австралияның, Новая Зеландияның болгаш өске-даа чурттарның киржилгези-биле Оожум океан пактызын белеткээри болган деп үвени америк парлалга ажыы-биле бижип турган. Даллес разведка кылыры-биле чоруткан. Разведканың түннели Вашингтонга таарымчалыг эвес болган. Оожум океан чурттарының калбак хөй ниитизи агрессчи пактыга киржиринден, милитаристиг Япония-биле «эвилел» кылырынга шиитпирлии-биле удурланган.

Даллес куруг чанып келирге Вашингтон тактиказын өскертир ужурлуг болган. Калбак чаңгыс пактының орнунга ийи эвилелдерниң системазы үнүп келген: бир талазында Япония-биле АКШ аразында эвилел, өске талазында Австралия болгаш Новая Зеландия-биле АКШ аразында эвилел болур. Япония-биле ажык дорт эвилелдиң орнунга ооң-биле доора эвилелди америк империалистер Австралияга болгаш Новая Зеландияга дөгеп турарын билип алыры берге эвес. Дорт азы доора эвилелдиң аразында ылгал чок.

Ынчаарга бо болза, херектиң чаңгыс талазы. Трумэнниң үстүнде айыттынган медегелели бо үеде Англияның башкарыкчы бөлүктеринге дүвүрээзинни үндүрген. Ооң дараазында хүнде-ле общиналар палатазынга диңмиттиг шүгүмчүлелдер болгулаан. Англияның ийи доминионнары Оожум океан эвилелинге кирип турда, Англия чүге ол эвилелден дашкаар туруп турарыл деп чүвени харыылап бээрин консервативтиг оппозиция даштыкы херектер министри Моррисондан негээн. Моррисон чеже-даа тайылбырлап турза, Англия бо эвилелге киришпейн барган, ынчаарга ооң доминионнары англи чазактың күзел соруунга удур ол эвилелди чарар деп шиитпирлээни шыныг болурун Моррисон билинген.

Херек ынчалдыр өскерилгени-биле чергелештир Англия пактыдан дашкаар артып калганынга болгаш Британ империяның туруш-байдалын кошкадып тургаштың Оожум океан бассейнизында АКШ-тың халдавырынга боттарының таарзынмайн турарын англи солуннар ажыы-биле илередип турар.

Япония-биле сепараттыг керээни база Австралия болгаш Новая Зеландия-биле дугуржулганы чаңгыс үеде чарары Вашингтонга Англияның хөй ниитизин мегелээрде херек болуп турар.

Апрель 18-те Трумэнниң медеглелинде чарлатынган Оожум океан пактызы болза, Ыракы Чөөн-чүкке америк агрессияның чүгле чаа чадазы болуп турар эвес, харын англи-америк чөрүлдээлериң чидигленген чаа чадазы болур.

Ю. ЗВЯГИН.

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының май 8-те медээлээни болза, фронтунуң тус-тус участоктарынга Улустуң армиязының кезектери кыдат эки-турачыларының сырый деткимчези-биле дайзының удур атакаларын чедиишкиннии-биле ойтур шапкан болгаш оларның дириг күжүнге болгаш техниказынга аар чидириглерни таварыштырган.

(СЭТА).

Кыдаттың хөмүр даш үлетпүрүнүң чедиишкиннери

ПЕКИН. «Женьминьжибао» солун Синьхуа агентилелиниң медээзин парлаан, ында чугаалап турары болза, күрүнениң хөмүр даш уургайлары 1951 чылдың бир дугаар кварталының планын 5,97 хуу ажыр күүсеткен.

Ол ышкаш улуг чедиишкиннер хөмүр даш шахталарынга айыыл чок чоруктуң техниказының экижилгези-биле чеьдип алдынган. Ондактыг таварылгаларның саны эткен чылдың деңнели-биле алырга 70 хуу кызырылган.

(СЭТА).

Кыдаттың Кызыл Крест ниитилелиниң медеглели

ПЕКИН. Синьхуа агентилелиниң дамчыдып турары болза:

«Кыдаттың Кызыл Крест ниитилели Кызыл Крестиниң делегей комитединче болгаш Кызыл Крест ниитилелдериниң лигазынче медеглел чоруткан. Кыдаттың туттурган эки-турачыларынга американчыларның бактериологтуг чепсектиң күжүнүң хыналдазын кылып турарын ол медеглелде буруудадып, оларны ялалаарын негеп турар.

Ниитилел бүгү 68 күрүнелерни — Кызыл Крестиниң делегей комитединиң кежигүннерин болгаш делегейниң хосталгага ынакшылдыг улустарын кижи ниитилелиниң ол өжээнниг дайзыннарын калчааратпазынче кыйгырып турар.

(СЭТА).

Турцияда тараачыннарның ядаранчыг байдалы

ПРАГА. Телепресс агентилелиниң дамчыдып турары болза, Турцияның Стамбулда үндүрүп турар «Акшам» солуну Турцияның тараачыннарының ядараашкынныг байдалының дугайында үүлдү парлаан.

«Бо үеде көдээ ажыл-агыйда байдал болза, турк тараачыннарның ажыл-дилеп, бүгү чуртта улчуп чоруп турары болур. Ындыг турбуже канчаар-даа аажок хөй тарылга шөлдери ээн-куруг, тарылга чок чыъдып турар. Бодувустуң хүн-бүрүде хереглеливис болур тараалы даштыкы чурттардан садып алыр ужурга таваржып турар бис. Шынында ол кончуг-ла ыядындыг чорук болур».

(СЭТА).

Япониянның шериг кем-буруулугларының чаа бөлүүн американнар хостап турар

ШАНХАЙ. Токиодан медээ өзугаар алырга, америк эжелел шериглериң кол командылалының штабы Сугамо карабажыңынга шиитиргеш хуусаазын эртирип турган 10 япон шериг кем-буруулугларны май 17-де хуусаа бетинде хостаар деп чөпшээрээн. Ындыг хевир-биле америк эрге-чагырганың хостааны япон шериг кем-буруулугларның ниити саны 257 кижи чеьдип турар.

(СЭТА).

Америк „дузаламчы“

НЬЮ-ЙОРК. «Чикаго Сан Энд Таймс» солуннуң вашингтон корреспондентизи Кунуң медеглеп турары болза, Чикагонуң «Линдсей лайд энд кемикл компания» деп фирмазы «ашчут болуп турар Индияга Катышкан Штаттарның чээли, азы дузаламчы кылдыр 2 миллион тонна кызыл-тас бээр деп турар чоруунга шаптык чедирер сорулгалыг» кампанияларга идепкейлиг киржип турар.

«Ол фирманың төлээлекчилериниң сенатың болгаш төлээлер палатазының кежигүннери-биле бижиглээшкиннеринде база хууда чугааларынга бир эвес Индия атомнуг энергия кылырынга хереглээр моноцит деп материалды дашкаар үндүреринің хоругдаашкынын дүжүрер болза, ынчаарда Индияга кызыл-тасты берген турар» — —деп Ку бижээн.

Сенаторларның болгаш төлээлекчилер палатазының кежигүннериниң ортузунда таратынган болгаш фирманың президентизи Чарлыз Линдсейниң ат салган чагаазын Ку киирип турар. Ол чагаада Линдсей Индияның чазаа-биле АКШ кызыл-тасты моноцит-биле солчур дугайында чугаалажыышкынны чорударын негеп турар.

(СЭТА).

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң хуралы

КОПЕНГАГЕН. Май 5-те Копенгагенге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң хуралы ажытынган.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң хуралы тускай дыңнадыг үндүрген, ында чугаалап турары болза:

«1951 чылдың май 5-те Копенгагенге Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозунуң хуралы ажытынган.

Бюро кежигүннериниң болгаш хуралдың чаладып келген киржикчилериниң аразында: профессор Бернал; министр чораан болгаш парламент депутады Пеьр Кот; АКШ-тың конгрегационалистиг хүрээ-шажынының пастору (шажынчызы) Джон Дарр; Кызыл Крестиниң кыдат ниитилелиниң даргазы дээрги Ли Дэ-чуань; чогаалчы Илья Эренбург; министр чораан, тайбыңның француз национал чөвүлелиниң даргазы Ив Фарж; бельги парламентиниң Брюссельден соңгуткан депутады дээрги Изабелла Блюм; Кара Африканың төлээлекчизи Гибриэль Дьарбусье; итали юрист Феноальтеа; шии чогаалчызы Корнейчук; архитектор, араб чурттарның төлээлекчизи Бучама; теолог, хүрээ-шажыннарның Бүгү-делегей чөвүлелиниң төп комитединиң кежигүнү профессор Громадка; Бомбейде эмчи факультединиң профессору дээрги Атал; Катышкан Нациялар Организациязының Сан-Францискога болган чурум-дүрүм конференциязының австралий төлээлериниң кежигүнү дээрги Стрит; хөрөөженнерниң тайбың болгаш хосталга дээш демиселиниң делегей лигазының дани салбырының удуртукчу комитединиң кежигүнү дээрги Рут Херман; медицина профессору Могенс Фог; француз парламентиниң депутады дээрги Жильбер де Шамбрэн; кыдат шүлүкчү Эми Саяо, польша эртемдээн профессор Инфильд.

Бюро бодунуң хуралдарынга беш улуг күрүнелерниң: Американың Катышкан Штаттарының, Совет Эвилелиниң, Кыдат улус республиканың, Великобританияның болгаш Франсияның аразынга Тайбыңның Пактазын чарары дээш делегей кампаниязының сайзыралының айтырыгларын чугаалажып көөр.

Бюро болза, делегей байдалының чидээнинің амгы үезинде Тайбыңның Пактызын чарары дээш кампанияны күштелдиреринге херек эргежок чугула хемчеглерни чогаадып кылыр, ол болза, чаа дайынның диргелип кел чыдар айыылын чайладыр ужурлуг.

Тайбыңны деткииринге күзелдиг, делегейниң янзы-бүрү организацияларының төлээлекчилери-биле чугаалажыышкыннарның түңнелдерин бюро өөренип көөр».

Медицина эртемнериниң француз академиязының кежигүнү профессор Вейль Альдиң саналы-биле Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозу дани улуска кыйгырыг үндүрген.

«Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозу болза, фашистиг дарлалдан Даниянның хосталган хүнүнден бээр алды чыл болган хүнүнде Копенгагенге чыылгаш, дани улустуң ээлдек хүндүлээчели дээш ханы өөрүп четиргениилередип, база ооң тайбың турарын болгаш чечектелип хөгжүүрүн изии-биле күзеп турар» деп кыйгырыгда чугаалап турар.

Май 6-да Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң бюрозу бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

Даниянның янзы-бүрү организацияларының болгаш бүдүрүлгелериниң, Бренсхой районнуң тайбың талалакчыларының комитединиң, «Бурмейстерог вайн» деп судно тудуушкунунуң верфиниң ажылчыннарының, Копенгагениң чамдык бүдүрүлгелериниң, Даниянның тайбың талалакчыларының 21 чурт комитеттериниң, порт ажылчыннарының, юрист-демократтарның делегей ассоциациязының дани салбырының, аныяктар биле студентилерниң бүгү-делегей фестивалинге белеткел талазы-биле дани комитеттің болгаш Вестербро районнуң удурланыышкын шимчээшкининиң кежигүннери турганнарның хөй санныг төлээлекчилери бюрога тус-тус байыр чедиргилээннер.

(СЭТА).

Француз улустуң негелдези-биле

Франсияның национал хуралының юстиция болгаш хоойлу чогаалдазының айтырыгларының талазы-биле комиссияда

ПАРИЖ. «Либерасьон» солуннуң дыңнадыы-биле алырга, Франсияның национал хуралының юстиция болгаш хоойлу чогаалдазының айтырыгларының талазы-биле комиссия дайын пропагандазын соксадыр дугайында хоойлу төлевилелин Национал хуралдың депутаттары Эмманюэль д' Астье де ла Бижериниң, Пьетр Коттуң, Жильбер де Шамбрэнниң, Робер Шамбейронуңуң болгаш Жарль Серроннуң депшилгелиг республиканчылар эвилелиниң парламенти бөлүүнүң мурнундан база ол ышкаш депутаттар Шарль Тайономнуң, Лоран Казанованың болгаш Андре Пьерраромнуң коммунистиг партияның парламенти бөлүүнүң мурнундан киирген саналын чугаалашкан. Хоойлу төлевилелиниң баштайгы ийи үүлүн комиссия хүлээп алган. Олар болза:

«Кым-на хөй ниити черлеринге азы ниити хуралдарга чугаалары-биле, кыйгырыглары-биле, азы кыжаныышкынары-биле бижимел, азы парлаан үүлдери-биле, хөй ниитиниң черлеринге садыглаар, тарадыр азы делгеп көргүзер, бүгү ниитиге чарлап дыңнадыр плакаттарга азы чарлалдарга-даа болза, бижимел азы парлалга хевири-биле:

1) бүгү делегейниң чөрүлдээлерин азы экономнут, социал-политиктиг бергдээшкиннерни шиитпирлээриниң чепсээ кылдыр агрессчи дайынче кыйгырар болгаш,

2) дайынны хоп-меге-биле үндүрер азы бо сорулга-биле улустар аразынга көрүшпес чорукту тургузарын нептередир азы хоп-меге, баш удур бодап тургаш кылган медээлерни дамчыдарларны,

Дайын пропагандазын нептереткениге буруулуг деп чарлаар болгаш 1881 чылдың июль 29-та хоойлунуң 27 үүлү-биле хемчег алдырар».

Агрессорну тодаргайлап турар болгаш массалыг узуткадыышкынның чепсээн хоругдап турар үүлдерни комиссия хүлээп албаан.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

КОРЬ (уланут)—уругларның эң-не халдавырлыг, аар-берге болгаш айыылдыг аарыы.

Ол аарыг кижилерден кадык кижилерже агаар дамчыштыр халдаар.

Корьден аараан кижилер, ылаңгыя бичии уруглар аар-берге каданнаашкынга болганчок-ла таваржыр. Ол аарыг, организмни хошкадып суларатпышаан, туберкулёз болгаш өске-даа аарыгларның тыштырынга таарымчалыг байдалды тургузар.

Магазиннер, делгиир, кино болгаш өске-даа хөй-ниитиниң чыглыр черлеринге бичии уругларыңар аппарбаңар. Корь-биле аараан уругже кадык уругларны чагдатпаңар. Бир эвес уруулардың ийикпе, оглуңарның думчуунуң суу төктүп, чөдүрүп чараазы шуурап, температуразы өрүлеп эгелезе, ону кадык уруглардан тускайлап аңгыланар, ону **уруглар консультациязынче аппарбайн, эмчини бажыңче чаланар.**

Корьге удур тарылга—корь-биле демиселдиң эң эки аргазы ол. **Корьге удур тарылганы өске аарыглар ышкаш, баш бурунгаар чорутпас, кажан аарый берген уруг өске кадык уруглар-биле кады турган болза, тарылганы ол уругларга үүгле ынчаарда ам чорудуп болур.**

Корьге удур тарылганы шак ынчаар чогуур өйүнде кылыр болза, оон аарбас. Арай озалдап, кажан аарып эгелей бергенде кылыр болза, чиик эртер болгаш каданнаашкын болбас.

Санитар чырыдыышкынның Тыва область Бажыны.

Совет дайынчыларга тураскаалды Норвегияда ажытканы

ОСЛО. Делегейниң ийи дугаар дайынының үезинде Норвегияга өлген совет дайынчыларга тураскааткан тураскаалдың ажыдыышкыны Май бирде Саудашей деп черге болган.

Тураскаалдың ажыдыышкынынга чер-черниң эрге-чагырганларының база хөй ниити организацияларының төлээлекчилери болгаш ССРЭ-ниң Норвегияда элчин чериниң төлээлекчилери киришкеннер.

Тураскаалдын дөзүнде чечектерни салган.

(СЭТА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың, 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62; харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партия амыдыралының, культура, литература болгаш уран-чүүл килдистериниң—3—88; харыысалгалыг секретарьниң, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң—3—68; иштики информация, бухгалтериянның—3—65.

БО1026 Облкүүскомнуң типографиязы